

Een kwestie van eer en schande

*Nieuwjaarsborden in Tietjerk:
een recent gebruik*

Irene Cieraad*

'Wij wilden aan iedereen denken,
dochs niemand krenken.
Bent U toch geraakt,
daarvoor zijn ze *niet* gemaakt.
DE DIREKTIE'

Inleiding

Op nieuwjaarsdag van het kersverse jaar 1979 hingen hoog in de besneeuwde bomen langs de dorpsweg van Tietjerk vijftwintig borden met teksten. Deze teksten hadden betrekking op het gedrag van bepaalde dorpelingen gedurende dat afgelopen jaar.

Het gebruik om tijdens de oudejaarsnacht borden met opschriften op te hangen, komt in meer Friese dorpen voor. Over het algemeen zijn deze opschriften politiek getint: protesten tegen overheidsbeslissingen¹. Zo

* Doctoraal studente in de culturele antropologie aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam.

¹ Enige voorbeelden van nieuwjaarsborden met politiek getinte protesten. Het oudste voorbeeld dat ik ben tegengekomen in het knipselarchief van het P.J. Meertens-Instituut is een bericht in de Leeuwarder Courant van 2 januari 1967: in het dorp Sint Nicolaasga hing een pop met bord bij de kerk. De tekst op het bord behelsde een protest tegen de weigering tot restauratie van de kerk. Een buurtschap met een lange traditie van politieke teksten is De Folgeren (Van der Molen en Vogt 1980: 17, 19). De jongelingschap roept ieder jaar de Frysteat De Folgeren uit. In '68 werd er voor het eerst gewag van gemaakt (L.C. 2-1-'68, 2-1-'75, 2-1-'80). Het enig politiek protest in Tietjerk was een actie georganiseerd door de Vereniging Dorpsbelangen. Zij plaatsten in de forensenwijk echte Friese straatnaambordjes zoals Ikeleane en Bjirkeleane, omdat de gemeente de voorkeur had gegeven aan wat makkelijker uit te spreken namen (L.C. 3-1-'72). Bewoners van Gorredijk hadden voor het gemeentehuis van Opsterland in Beetsterzwaag een bord geplaatst met de tekst dat het gemeentehuis naar Gorredijk verplaatst was (L.C. 2-1-'73). Ook Elsloo in Ooststellingwerf heeft een traditie van politieke leuzen. In '75 riep men daar uit protest tegen de verwaarlozing in de gemeentelijke struktuurshets de autonomie uit en in '79 werd middels borden de vrije provincie Stellingwarf uitgeroepen (L.C. 2-1-'75, 2-1-'79). De Bildtster aktiegroep 't Bildt mot 't Bildt blive' protesteerde met het plaatsen van borden met het gemeentewapen tegen de voorgenomen gemeentelijke herindeling (L.C. 2-1-'80). Op hun beurt protesteerden de inwoners van Deinum met een galg en bijbehorende tekst 'aan deze strop hangt men Deinum op' tegen de aanleg van een nieuwe snelweg. Ook in Eernewoude heeft men in '79 op ludieke wijze lucht gegeven aan zijn vreugde over de veranderde verkeerssituatie in het dorp (L.C. 4-1-'79) en de komst van ettelijke Vietnamese bootvluchtelingen vormde de afgelopen jaarwisseling de aanleiding de naam van het dorp te veranderen in 'Vietwoude' (L.C. 2-1-'80). Zelfs Schiermonnikoog bleef niet achter met een bord en pop voor het gemeentehuis als protest tegen de weigering tot aankoop van een beeldhouwwerk door de gemeente (L.C. 4-1-'79).

niet in Tietjerk en het naburige Suawoude, hier staan de dorpelingen centraal²:

'De 19-jarige T.P.
zat het dit jaar niet mee,
na 2 keer door de smeris
te zijn gegrepen,
had T.P. het nog niet
begrepen.
De drank bleef hem de baas
en hij moest een week
achter traliegaas.'

(Tietjerk '79)

'Zeg heb je 't al gehoord?
Ze heeft het hoogste woord!
Heeft iemand een goed idee?
Afgekeurd door de schone fee!!
Bejaarden denken te geniete?
Gedwarsboomd wéer door Tiete!!
Afscheidscadeau voor ds. Baard?
De collectant tot leugenaar verklaard!!
Enfin, we houden ons nu nog koel,
maar volgend jaar dicht die smoel!'³

(Suawoude '75)

In Tietjerk, waar ik mij toe wil beperken, is dit nieuwjaarsgebruik twintig jaar oud⁴. Zo waren de teksten in de beginjaren scherp van toon en blamerend voor de dorpelingen die op zo'n nieuwjaarsbord getrakteerd werden. De laatste jaren echter is de toon van de teksten milder geworden en komt ook de handel en wandel van nieuwkomers ter sprake. Het 'oan 'e peal komme', zoals het in het dorp heet, is geen kwestie meer van smaad en hoon, maar een mengeling van eer en schande.

De gewijzigde interpretatie van dit gebruik kan mijns inziens alleen begrepen worden indien het geplaatst wordt tegen de achtergrond van enkele naoorlogse ontwikkelingen, die voor het platteland in het algemeen grote gevolgen hebben gehad. Evenals elders, is ook in Tietjerk de mechanisering van de landbouw gepaard gegaan met een drastische wijziging in de beroepsstructuur en heeft zij invloed gehad op de lokale machtsverhoudingen. De opkomst van het forensisme is er de oorzaak van geweest dat de bevolking van Tietjerk in korte tijd verdubbelde. Deze twee ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat, hoewel het dorp nog de uiterlijk kenmerken van een boerendorp behouden heeft, het in wezen veranderd is in een plattelandsgemeente waar voornamelijk forensen wonen.

In dit artikel wil ik mij dan ook bezighouden met de vraag, in hoeverre

² Het nieuwjaarsgebruik in het dorpje Baard lijkt het meest op de vorm die men in Tietjerk en Suawoude gevonden heeft. Met dien verstande dat de teksten hier geschreven zijn op de dorpsplattegrond bij het desbetreffende huis. In '76 gebeurde dit voor het eerst, maar mensen met lange tenen haalden de plattegrond voortijdig weg. In '77 sprak men de wens uit dat het een traditie zou worden (L.C. 5-1-'77). Of men het inderdaad voortgezet heeft, is mij onbekend.

³ Een tekst die ik heb overgenomen van een fotoreportage in het weekblad Actief van 2 januari '75. Volgens geïnterviewden betrof het hier een onderwijzeres die te veel, naar de zin van de dorpelingen, op- en aanmerkingen maakte op het reilen en zeilen in het dorp. De tekst heeft overigens het beoogde doel bereikt en daarover toonde men zich zeer tevreden.

⁴ Het gebruik in Suawoude is nog enkele jaren ouder.

deze naoorlogse ontwikkelingen hebben bijgedragen tot de veranderde houding van de dorpingen tegenover dit nieuwjaarsgebruik.

Alle factoren die in deze vraagstelling een rol spelen, zijn in de afgelopen twintig jaar veranderd, namelijk niet alleen het dorp, maar ook de vorm van het gebruik, de rekrutering van de tekstschrijvers, de teksten en de reactie van de dorpingen op hetgeen er over hen of anderen geschreven staat. De verandering die in elk van deze factoren is opgetreden, zal ik per hoofdstuk behandelen. In de konklusie zal ik de verbanden tussen de verschillende veranderingen trachten te leggen⁵.

De veranderingen in het dorp

Wie vanaf de snelweg Leeuwarden-Groningen de afslag Tietjerk neemt, passeert links en rechts, verscholen achter groen, een nieuwbouwen en een villawijk. Na het oversteken van een spoorwegovergang waant men zich in een landelijke omgeving. Boerderijen en huisjes wisselen elkaar met een kalme regelmaat af. Af en toe verdicht de bebouwing, waarna de passant weer ruime vergezichten over de weilanden worden geboden. Het heeft alle schijn van een boerdorp, maar het is de schijn die bedriegt.

Wat nu als Tietjerk aangeduid wordt, bestaat uit een oud dorp en uit twee nieuwbouwwijken, die ik gemakshalve het nieuwe dorp zal noemen. De structuur van het oude dorp is bepaald door verleggingen van één van de belangrijkste verbindingen in het noorden: de weg Leeuwarden-Groningen (Spahr en Ypma 1978:154). Met deze wegverleggingen in het verleden zijn steeds nieuwe kernen ontstaan, zie kaartje (p. 96). De oudste kern, Lytse Geast, ligt enigszins apart van de rest van het dorp en wordt niet alleen in kerkelijke en administratieve zin, maar ook gevoelsmatig tot het oude dorp gerekend. Achtereenvolgens zijn daarna ontstaan: de Suderein, de Buorren, het 'centrum' van het dorp waar ook de N.H.kerk staat, de Noarderein en Zwartewegsend, dat recent bij het dorp is gevoegd (Voorstudie 1957:9). Het betreft hier kernen in lintbebouwing, die soms in elkaar overlopen. De wat nieuwere huizen van de oor-

⁵ De gegevens waarop ik mij in dit artikel baseer, zijn voor wat betreft de veranderingen die het dorp heeft ondergaan, afkomstig uit literatuur over de streek. Gegevens en informatie over de geschiedenis van het gebruik heb ik geput uit krante-archieven en uit interviews met (ex-) bordenmakers en dorpingen uit Tietjerk en Suawoude, in totaal eenentwintig personen waaronder vijf echtparen.

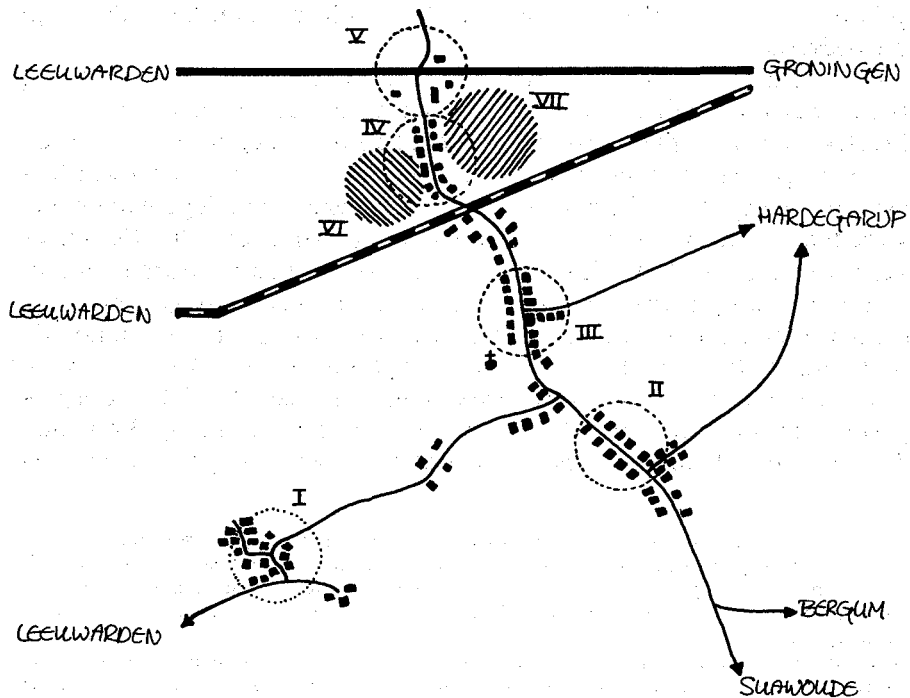
Omdat ik de anonimiteit waarmee het bordenmaken omgeven is, wil eerbiedigen en bovenal mijn informanten wil beschermen, noem ik geen namen. In het geval van een citaat duid ik ter onderscheid, maar volstrekt willekeurig, de geïnterviewde aan met A, B, C, D etc. Bij het overnemen van de teksten stond ik voor de moeilijke keuze de daarin voorkomende namen al dan niet te veranderen of weg te laten. Daar vrijwel alle teksten minstens veertien dagen aan de openbare weg gehangen hebben, heb ik in het merendeel der gevallen de tekst letterlijk overgenomen. In die gevallen waarbij ik dat ethisch niet verantwoord vond, heb ik de achternaam weggelaten of ingekort en voorzien van een apostrof.

spronkelijke dorpsbewoners zijn voornamelijk langs de Noarderein gebouwd en aan het begin van het Hanenburg, een straat die later uitgebreid is tot forensenwijk. Het nieuwe dorp bestaat behalve uit deze forensenwijk, verder uit een riante villawijk. Beide wijken zijn van elkaar gescheiden door de Noarderein. De spoorlijn vormt voor de dorpsbewoners echter de denkbeeldige scheidslijn tussen het oude en het nieuwe dorp.

De woonkernen van Tietjerk

In volgorde van ontstaan:

LYTSE GEAST = I	ZWARTEWEGSEND = V
SUDEREIN = II	VILLAWIJK = VI
BUORREN = III	FORENSENWIJK = VII
NOARDEREIN = IV	

Het landelijk karakter van het oude dorp is bewaard gebleven door het verbod dat door Provinciale Staten is afgekondigd, op het bouwen binnen oude dorpskernen (Nota Ruimtelijke Ordening 1978:1). In wezen

is Tietjerk echter geen boerendorp meer, maar een forensengemeente, want zowel de bewoners van de villa- en de forensenwijk, alsook het merendeel van de oorspronkelijke dorpsbewoners hebben hun werk niet in het dorp, maar elders. Tietjerk deelt dit lot met talloze andere dorpen en vormt in dit opzicht dan ook geen uitzondering. Dat het oude dorp veel van zijn oorspronkelijke aanblik behouden heeft, is niet te danken aan het bouwverbod, want voor veel dorpen in de omgeving kwam deze maatregel te laat, maar is veeleer het gevolg van een late vestiging van stedelingen in het dorp.

De trek van stedelingen naar het platteland, die in de jaren vijftig ontstond, is niet de eerste en enige oorzaak voor het feit dat Tietjerk veranderde van een boerendorp in een forensengemeente. De eerste aanzet tot forensisme gaf de mechanisering van de landbouw, die na de oorlog steeds verder is doorgevoerd. Hoe deze twee ontwikkelingen niet alleen uiterlijk en aard van het dorp, maar ook het samenlevingspatroon en de lokale machtsverhoudingen hebben beïnvloed, wil ik aan de hand van een chronologische schets van gebeurtenissen illustreren.

In de vorige eeuw was Tietjerk evenmin een typisch boerendorp, maar omdat andere inkomsten⁶ wegvielen, werden de dorpelingen tussen 1925-1940 in toenemende mate afhankelijk van de inkomsten uit de melkveehouderij. Vóór de oorlog bestond de beroepsbevolking van het dorp, behalve uit enkele neringdoenden, grofweg uit boeren en boerenarbeiders. Binnen de boerenstand van voor de oorlog onderscheidde mijn informanten: a) grote en middelgrote boeren, b) koemelkers en c) keuterboertjes.

De grote en middelgrote boeren met minstens 20 tot 40 melkkoeien hadden doorgaans vier tot acht vaste arbeiders in dienst. Vreemd genoeg waren de grootste boeren geen eigenerfde boeren, maar pachtboeren⁷. Zij

⁶ De beroepsbevolking van Tietjerk bestond in het begin van deze eeuw, behalve uit een boerenbevolking, ook uit schippers en vissers. Tietjerk lag namelijk aan een vaarwater dat zuid-west Friesland met het oosten verbond. Deze vaart, de Burgerveenstervaart, mondde voorbij het dorp uit in een meertje, de Zanding geheten. Dit meer vormde met de andere meren in de directe omgeving de visstek voor de zoetwatervissers in het dorp.

In 1920 is een begin gemaakt met betere bemaling en bedijking van het gebied rond het dorp, zodat watersnoden als in 1910 niet meer voor zouden komen. Het gevolg was wel, dat de Zanding als vaarwater te ondiep werd en er sluizen in de vaart kwamen, hetgeen de scheepvaart ernstig bemoeilijkte en uiteindelijk onmogelijk maakte: de Zanding slibde dicht en er kwam een dam in de vaart. Voor zowel schipper als visser betekende dit een noodgedwongen verandering van broodwinning of woonplaats.

⁷ Friesland kent het hoogste percentage pachtboeren. Deze pachtboeren deden van oudsher in status niet onder voor de eigenerfde boer (Spahr van der Hoek 1969: 5,32).

pachtten van rijke stichtingen⁸ voor een relatief lage prijs zowel de weidegrond als de 'pleats' (Fries voor boerderij). Slechts enkele middelgrote boeren pachtten grond van de kerk. Voor zover de grote boeren land bezaten, verpachtten zij dat voor een woekerprijs aan koemelkers en keuterboertjes, omdat grasland schaars was.

De koemelkers, dat waren er velen in het dorp, dankten hun gemeenschappelijke noemer slechts aan het feit dat zij één of twee koeien in het achterhuis hadden staan. Iedere koemelker was echter aangewezen op bijverdiensten, daar de opbrengst van de melkverkoop nauwelijks een bestaansbasis bood. Zo waren zij vrachtrijder, timmerman, kruidenier, slachter of boerenarbeider. De status van de individuele koemelker werd dan ook niet alleen afgemeten aan het aantal koeien dat hij bezat, maar vooral bepaald door de hoogte van de bijverdienste. Sommige koemelkers 'boerden' goed en deden in rijkdom en status niet onder voor een middelgrote boer.

De keuterboertjes waren daarentegen voor hun bestaan primair afhankelijk van de melkverkoop. Omdat het eigen grondbezit onder deze groepering niet groot was, waren zij aangewezen op de schaars aangeboden pachtgronden. De opbrengst van de rietverkoop⁹ vormde voor deze groep een noodzakelijke bijverdienste.

De plaats van vestiging in het dorp was voor deze groeperingen binnen de boerenstand verschillend. Zo lagen de meeste grote boerderijen in de buurt van de Lytse Geast en aan de Noarderein en het aansluitende deel van de Buorren. De 'koumelkershúskes' stonden daarentegen, behalve aan de Buorren, voornamelijk aan de Suderein, evenals de kleine boerderijtjes.

Toen na de oorlog de mechanisering in de landbouw een economische noodzaak werd, bracht dit radicale veranderingen op het platteland teweeg, zo ook in Tietjerk. De grote en middelgrote boeren zagen zich vanwege de stijgende loonkosten genoodzaakt hun arbeiders door machines te vervangen. De meer socialistisch georiënteerde boerenarbeiders námen na de oorlog vaak ontslag, omdat de voordelen van fabrieksarbeid die van landarbeid verre te boven gingen. Zo verloren de grote en middelgrote boeren langzaam maar zeker hun machtige positie als werkgever in het dorp.

⁸ Er zijn twee grote landbezittende stichtingen die grond in het dorp bezitten: de Stichting het Antonie Gasthuis uit Leeuwarden en de Stichting op Toutenburg uit Rijperkerk. Deze stichtingen lieten vroeger alleen vrijzinnige boeren op hun grondgebied toe, aldus de dorpelingen, terwijl het merendeel van de dorpsbevolking sinds het eind van de vorige eeuw rechtzinnig was (Spahr en Ypma 1978: 219). Deze tegenstelling tussen vrij- en rechtzinnig kwam tot uiting in de schoolkeuze. De vrijzinnigen werden dan ook de 'openbaren' of 'steatspoepen' genoemd en omgekeerd betitelde men de rechtzinnigen als de 'christelijken' of 'finen'.

⁹ Het dorp was tot voor de oorlog omgeven door uitgestrekte rietlanden. Hoezeer het rietsnijden geassocieerd werd met Tietjerk blijkt niet alleen uit het gemeentewapen, maar ook uit de bijnaam die de Tietjerkers dragen: 'biezesniders'.

De keuterboertjes werden met de ondergang bedreigd, omdat hun bedrijfjes niet meer rendabel waren. Het lot van enkelen onder hen heeft door het streekverbeteringsproject¹⁰ echter een gunstige wending genomen. Immers door overheidssteun kregen zij de mogelijkheid om aan de rand van het dorp een modern bedrijf op te zetten. Zij zijn het dan ook die de recente ontwikkelingen in de veehouderij gevolgd hebben; onder hen zijn trotse bezitters van een ligboxstal¹¹.

Deze voor veel boeren echter zo desastreuze ontwikkeling in de landbouw, wekte juist bij enkele koemelkers de ondernemingslust op. Zij verkochten hun koeien en land en gingen zich in hun aanvankelijke nevenfunctie specialiseren. Zo zette de vrachtrijder een bloeiend transportbedrijf op en werd de timmerman aannemer of houthandelaar. Nu vormen zij de grote middenstand van het dorp en hebben de rol van werkgever¹² van de grote boeren overgenomen. Binnen de huidige dorpsgemeenschap zijn zij een machtsfaktor van belang geworden.

¹⁰ In het kader van het streekverbeteringsproject, dat met steun van het Marshallplan gefinancierd werd, werd niet alleen voor betere bemaling en bedijking van met name het gebied rond de Lytse Geast gezorgd, maar ook voor de toen nog afwezige infrastructuur in dit dorpsgebied. Door betere bemaling werden de rietlanden drooggelegd en voor het grootste gedeelte omgezet in weiland; tevens vond er ruilverkaveling plaats (L.C. 16-11-'50).

¹¹ Een ligboxstal is een stal die permanente behuizing biedt aan een groot aantal koeien. Het omliggende weiland wordt niet gebruikt voor het weiden van de koeien, maar wordt bemest en regelmatig gemaaid. Het gras wordt als hooi of kuilvoer aan de koeien gevoerd. Deze zeer intensieve vorm van veehouderij is door de hoge mechanisatiegraad een éénmansbedrijf.

¹² Gegevens over de beroepsbevolking in Tietjerk in 1960.

<i>Hoofden van huishoudingen naar sociale beroepsgroep</i>		<i>In mijn terminologie:</i>
bedrijfs hoofden in de landbouw	74	boeren*
bedrijfs hoofden in overige sectoren:		
met personeel	10	grote middenstand
zonder personeel	17	kleine middenstand
vrije beroepen	1	woon- en/of
employés	18	werkforensen
arbeiders:		
in agrarisch bedrijf	16	boerenarbeiders**
overigen	41	vnl. industriearbeiders en dus werkforensen
zonder beroep	46	gepensioneerden en/of werklozen
buiten de gemeente werkende hoofden van huishoudingen	51	vnl. werkforensen
buiten de gemeente werkende en geen hoofden van huishoudingen	26	idem

(Bron: 13de Algemene Volkstelling, 31 mei 1969, Tietjerksteradeel F, blad 65c)

* Na 1960 zijn vrijwel koemelkers en kleine boeren door het saneringsfonds voor de landbouw uitgekocht.

** Uit dit getal zou men kunnen konkluderen dat nog één op de vijf boeren een arbeider in dienst had. Deze verhouding is echter geflatteerd, daar veel boerenarbeiders in dienst zijn gegaan van het loonbedrijf in Suawoude. Zij worden dan ook niet meegerekend in de categorie 'buiten de gemeente werkende', daar Tietjerk en Suawoude in dezelfde gemeente Tietjerksteradeel liggen.

Van de boerenarbeiders, kleine boeren en koemelkers die als gevolg van de mechanisering wél werkloos werden, zijn met name de jongeren uit het dorp weggetrokken. De achterblijvers hebben in de omgeving, met name in Leeuwarden, werk gevonden. Deze groep dorpelingen, de pendelaars, zal ik in het vervolg als werkforensen¹² aanduiden.

De konklusie na deze chronologische schets is dat de mechanisering in de landbouw gepaard ging met een nivellering binnen de boerenstand en dat als gevolg daarvan de machtsverhoudingen in het dorp zich wijzigden in het voordeel van een opkomende klasse van grote middenstanders. Een tweede gevolg was dat de dorpsbevolking tussen 1951 en 1960, bij gebrek aan werkgelegenheid, met honderdvijftig zielen terugliep¹³.

De eerste suburbanisatiegolf aan het begin van de jaren vijftig, rolde aan Tietjerk voorbij en vloeide naar dorpen die verder van Leeuwarden aflagen, maar daarmee wél een direkte bus- of treinverbinding hadden¹⁴. Pas aan het eind van de jaren vijftig werd het dorp 'ontdekt'. De naam Tietjerk raakte toen spoedig bekend als aanduiding voor één van de meest riant villawijken van Friesland, een woonoord voor industriëlen en specialisten uit Leeuwarden. Naast deze 'goudkust' is aan het eind van de jaren zestig ook een 'zilverkust' ontstaan: een wijk met eengezinswoningen voor woonforensen. Door de bouw van deze twee wijken is het inwonertal van het dorp echter meer dan verdubbeld: telde Tietjerk in 1962 nog maar 911 inwoners, in 1978 waren dat er 1832¹⁵. De massale vestiging van buitenstaanders heeft het relatieve isolement waarin het dorp verkeerde doorbroken.

Deze twee naoorlogse ontwikkelingen, de mechanisering van de landbouw en de opkomst van eerst het werk- en later het woon-forensisme, leidden niet alleen tot een volstrekt andere samenstelling van de beroepsbevolking van het dorp, maar tastten ook het agrarisch samenlevingspatroon aan. De huidige scheiding tussen woon- en werksfeer voor zowel het merendeel van de oorspronkelijke dorpsbewoners, alsook voor de nieuwkomers is de oorzaak van een dagelijkse eb en vloed van forensenverkeer en een kunstmatig samenlevingspatroon. De werk-

¹³ Loop der bevolking in Tietjerk.

1900 - 761 inw.	1930 - 882 inw.	1960 - 807 inw.
1910 - 828 inw.	1940 - 902 inw.	1970 - 1233 inw.
1920 - 816 inw.	1951* - 966 inw.	1978 - 1832 inw.

* de gegevens over '50 zijn niet bekend.

(Bron: afdeling bevolking van de gemeente Tietjerksteradeel)

¹⁴ Tietjerk heeft een eigen spoorwegstation gehad, dat echter in '50 wegens de lage rentabiliteit opgeheven werd. De bus reed slechts twee maal per week door het dorp, een situatie die tot op heden niet veranderd is.

¹⁵ Tietjerk mag als het enige dorp in de gemeente Tietjerksteradeel tot 1985 niet meer uitbreiden (Nota Ruimtelijke Ordening 1978:2).

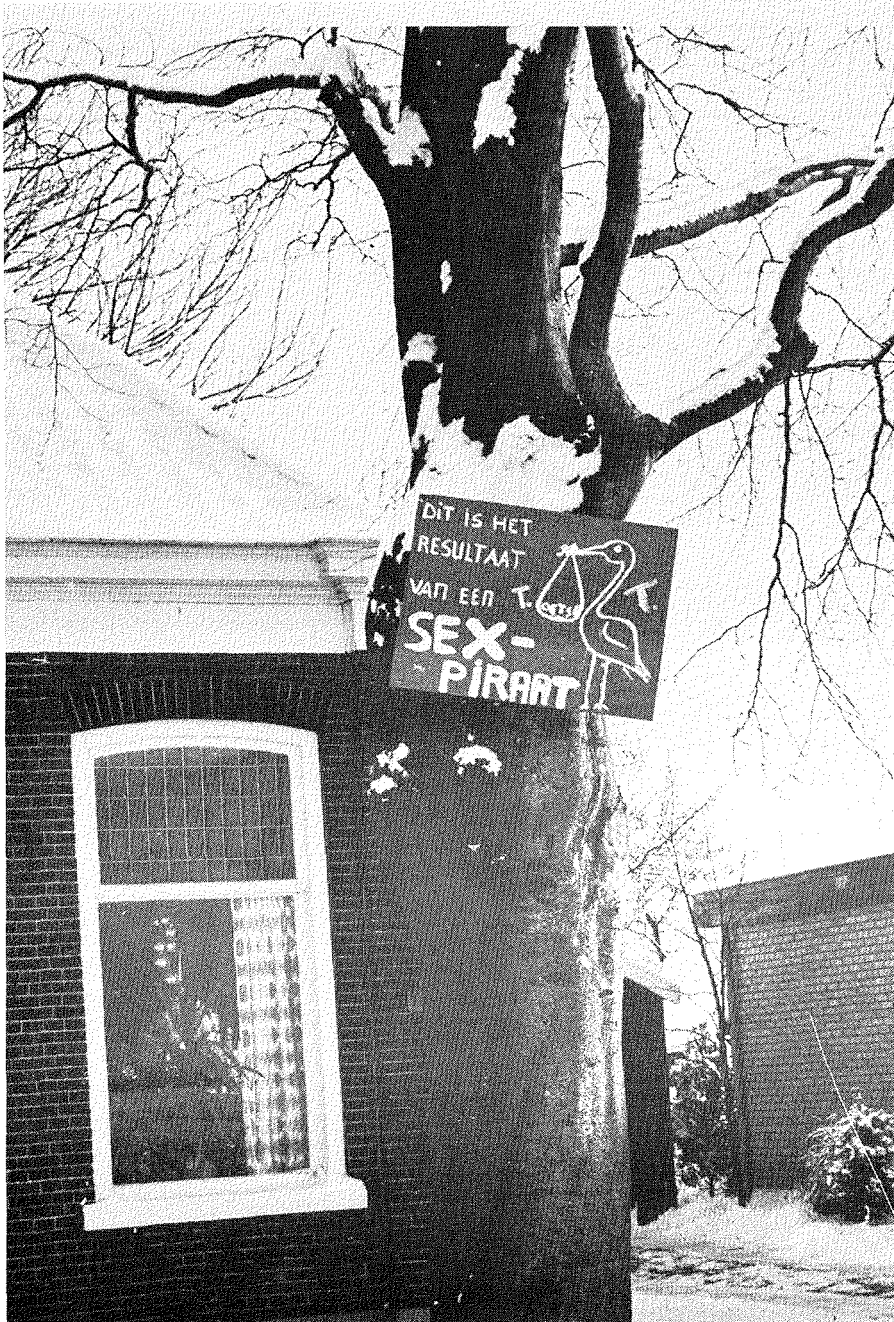

NA DE SEPTEMBER BRAND
NAM JELLE HET RECHT IN
EIGEN HAND
WANT DE GEMEENTE HAD WEL
HUIZEN TE HUUR
MAAR JELLE VOND T. 500
P.M. TE DUUR
HIJ GING ER IN RIJPERKERK
EEN KRAKEN
EN MOET ZICH DAAR NU
TIJDELIJK VERMAKEN

'deze teksten hadden betrekking op het gedrag van bepaalde dorpelingen . . .' ('79)

'onrechtmatig gebruik van sociale uitkeringen . . .' (79)

'precaire zaken, veelal sexueel getint, bleven een geliefd thema . . .' (79)

'de gevolgen van dronkenschap . . .' ('79)

forens is in het dorp blijven wonen vanwege de emotionele gebondenheid aan het dorp; de woonforens daarentegen heeft zich in het dorp gevestigd vanwege zijn voorkeur voor een landelijke woonomgeving. Vroeger woonde men in het dorp omdat men er zijn bestaan had, maar dat geldt nu nog maar voor een klein deel van de beroepsbevolking.

Het kunstmatige karakter wordt verder nog versterkt door de gescheiden levenssferen van deze beide bevolkingsgroepen, wat niet zozeer het gevolg is van de gescheiden vestiging, maar veeleer te wijten is aan hun verschillende waardenoriëntatie. Daar waar zij wel met elkaar te maken hebben in school-, kerk- en verenigingsbestuur, ontstaan dan ook dikwijls spanningen en conflicten.

Een oud conflict met een nieuwe dimensie, is de schoolstrijd die eind vorige eeuw in het dorp gewoed heeft. De scheiding der geesten die dit tot gevolg had, heeft in het dorp over en weer erg veel kwaad bloed gezet (Van der Goot 1978:21-31). Sindsdien vormen 'christelijken' en 'openbaren', of zoals men elkaar ook wel betitelt 'finen' en 'steatspoepen', twee kampen in het dorp. In 1965 laaide de schoolstrijd weer in volle hevigheid op. Nu naar aanleiding van het streven naar een gezamenlijke kleuterschool. De toenmalige dominee die dit streven steunde, werd door enkele gemeenteleden die hem met dreigbrieven bestookten, gedwongen zich uit het aktieveld terug te trekken. Daar de burgemeester van mening was dat er geen twee kleuterscholen mochten komen, moest men met elkaar rond de tafel gaan zitten. Door persoonlijke bemoeienis van deze burgemeester is men er tenslotte in geslaagd een formule te vinden die voor beide partijen acceptabel was: een bijzonder neutrale kleuterschool.

De komst van de vele niet-kerkelijke buitenstaanders heeft het kritieke voortbestaan van de openbare lagere school zeker gesteld. Ik heb de indruk, maar meer ook niet, dat de kategorie 'openbare' dorpingen welwillender staat tegenover de nieuwkomers dan de christelijke (cf. Brunt 1974:29). Deze laatste kategorie dorpingen is namelijk extra 'getroffen', omdat zij niet alleen in het christelijk verenigingsleven en schoolbestuur, maar ook in het kerkbestuur de strijd heeft moeten aangaan met de beter gebekte en geschoolde kerkelijke nieuwkomers.

Oud en Nieuw: het nieuwjaarsgebruik in het dorp

In het dorp is sinds de eeuwwisseling een aantal gebruiken in zwang geweest. Zo vertelde mijn oudste informant dat het omstreeks 1900 in Tietjerk gebruikelijk was om het Nieuwjaar in te luiden met het laten knallen van karbiedbussen. Dat gebruik werd in de jaren twintig langzaam verdrongen door het zogenaamde togen of slepen. Bij het 'tôgje', zoals het in het dorp genoemd wordt, verslepen de dorpsjongens allerlei zaken die zij onbeheerd op de erven aantreffen¹⁶. Dat de aandacht

¹⁶ Het togen is in veel delen van Nederland een populair nieuwjaarsgebruik.

sinds 1960 zich steeds meer richtte op de nieuwjaarsborden wil niet zeggen dat het togen in het dorp thans geheel verdwenen is. Zo bleef de oude koster voor de dorpsjeugd nog lange tijd een geliefd mikpunt. Op oudejaarsavond voor aanvang van de kerknachtdienst versperden de dorpsjongens veelal de toegang tot de kerk: ze vergrendelden de hekken of zij blokkeerden met een mestkar het kerkpad. Ieder jaar trachtte de koster dit tevergeefs te beletten. Een opschrift op één van de recente nieuwjaarsborden luidde dan ook:

'Klaas Koster met pensioen,
wij hebben niets meer met
hem van doen.

Oudejaarsavond in de consistorie,
zat hij op ons te wachten

potverdorie.

De nieuwe is veel beter,
want Klaas was een
alles-weter.'

(79)

De genoemde gebruiken hebben elkaar niet opgevolgd, maar het ene gebruik heeft het andere verdrongen.

Het voortzetten of verdwijnen van een nieuwjaarsgebruik lijkt in belangrijke mate bepaald te worden door de aard van de reacties van de gedupeerden en in samenhang daarmee het genot van de daders. Zo wilde een boer die op nieuwjaarsdag zijn mestkar boven op het dak van de school aantrof, de dorpsjongens niet de voldoening van hun daad gunnen door de kar eraf te halen. Jarenlang heeft het voertuig als trofee van de dorpsjeugd op het dak van de school geprikt. Volgens A., een ingewijde in het nieuwjaarsbedrijf, zal het togen in het dorp nu wel snel verdwenen zijn: 'met de nieuwe koster is er geen lol meer aan, de man is veel te koelbloedig'. Bovendien, vertelde A. uit ervaring, kost het togen twee keer zoveel energie als het bordenmaken en ophangen, terwijl het plezier niet half zo groot is.

Het ontstaan van gebruiken en de veranderingen die daar mettertijd ingeslopen zijn, zijn door eeuwenlange tradities dikwijls niet meer te achterhalen, laat staan te verklaren. In het geval van het recente gebruik van de nieuwjaarsborden in Tietjerk, zou dat toch wat eenvoudiger moeten liggen. Zoals gezegd is dit nieuwjaarsgebruik in het dorp twintig jaar oud. Uit die tijd dateert ook het eerste krantebericht over een nieuwjaarsbord dat in het dorpje Iens hing. Toch moet dit gebruik, zoals straks zal blijken, in Suawoude nog even eerder zijn ontstaan dan in Tietjerk. De berichtgeving in de nieuwsbladen is echter zó willekeurig dat het geen houvast biedt voor de bepaling van de relatieve ouderdom van dit nieuwjaarsgebruik in de verschillende Friese plaatsjes.

De oorsprong van de vorm, een bord met opschrift, zou volgens enkele

streekbewoners nog veel ouder zijn. Iemand vertelde mij in 1920 al een dergelijk bord met rijmende tekst bij een boerderij in Westergeest gezien te hebben. De tekst was een parodie op een populair liedje uit die tijd en sloeg op het toendertijd schandelijke feit dat een boerenzoon moest trouwen met een arbeidersdochter. Een inwoner van Suawoude wist zich te herinneren dat daar in de jaren dertig iedere maandag een bord aan de boom hing met een schimpdicht op de gehate dorpsveldwachter. Het gebruik van deze schandborden raakte blijkbaar in de vergetelheid om jaren later bij een andere gelegenheid als de jaarwisseling weer op te duiken.

De gebeurtenis die in Tietjerk aanleiding gaf tot het plaatsen van het eerste nieuwjaarsbord in 1960, is nogal ingewikkeld. In het kort kwam het hier op neer dat iemand door een dorpsgenoot betrappt werd bij het stelen van riet en dat als represaille dit feit, middels het plaatsen van een bord, publiekelijk gemaakt werd.

In alle 'ware' verhalen die ik over de toedracht gehoord heb, kwamen een aantal essentiële punten niet met elkaar overeen. Zo verschilden de verhalen aanvankelijk op het punt wie er gestolen had en later of het al dan niet een kwestie van stelen was geweest. Hoewel slechts één familie in het dorp de 'ware' toedracht kende, verschilden ook hun versies op het laatst genoemde punt¹⁷.

De toedracht zoals die mij verteld is door degene die zelf het eerste bord zette, luidde als volgt: 'Mijn broer zou 's morgens met de vrachtwagen weggrijden toen hij op het erf van de buren een buurtgenoot zag slepen met het daar opgetaste riet. De man merkte dat hij betrappt was en zette het op een lopen: het weiland over, dwars door de sloot heen op huis aan'. De eerste bordenmaker vervolgde: 'Omdat ik uit Suawoude het gebruik van de nieuwjaarsborden kende, mijn verloofde woonde daar, vroeg mijn broer¹⁸ of ik niet zo'n bord voor die man kon maken. Nou dat heb ik gedaan. Toen die man echter de volgende morgen het bord aan de paal voor zijn huis zag hangen, heeft hij het er met de bijl afgehakt. Dat was mijn eerste en mijn laatste bord'.

Aangemoedigd door de verhalen die over dit geval binnen hun familie de ronde deden en op aandrang van de eerste bordenmaker, hebben diens jongere broer en neef de draad in 1963 weer opgenomen, daarbij geholpen door een wederzijdse vriend. Zij maakten veelal met hulp van

¹⁷ Soms kon ik mij dan ook niet aan het gevoel onttrekken om de tuin geleid te worden. Of dit gevoel al dan niet terecht was, weet ik niet. Om die reden heb ik mij erop toegelegd de consistentie van de verschillende verhalen te testen.

¹⁸ Dat deze eerste bordenmaker niet dezelfde was als degene die de 'diefstal' gezien had, mag vreemd lijken. De reden dat hij zijn broer hiertoe aanzette, was gelegen in het feit dat hij getrouwd was en zijn broer, de eerste bordenmaker, niet. Het is gebruikelijk dat getrouwde lieden zich van dergelijke activiteiten onthouden, maar dat belet hen niet vrijgezellen hiertoe aan te zetten.

familieleden korte rijmende teksten op hun buurtgenoten aan de Suderein. In de oudejaarsnacht bevestigden zij deze borden aan de schoorsteen van de desbetreffende huizen¹⁹. Hun buurtgenoten werden zó beducht voor deze teksten dat menigeen er zijn nachtrust voor opofferde om het bord onmiddellijk te verwijderen. Om meer plezier van hun werk te hebben, zouden zij er later toe overgegaan zijn de borden, vaak niet meer dan tien, hoog in de paal of boom aan de kant van de weg te spijkeren. Na het drie jaarwisselingen volgehouden te hebben, hielden zij ermee op.

Vier vrienden namen twee jaar later het initiatief om het gebruik voort te zetten. Eén van deze jongens kende als enige dit gebruik van nabij, omdat zijn ouders aan de Suderein woonden. De overige drie jongens woonden echter in de Buorren. De activiteiten die deze jongens ontplooiden, bleven niet beperkt tot hun eigen buurt, de Buorren, maar zij 'ontfermden' zich over alle oorspronkelijke dorpelingen. De jongens moesten er om die reden ook een hele organisatie met een onderlinge taakverdeling voor opzetten. Zo noteerde één van de jongens alle meer of minder kwalijke zaken die in het dorp voorvielen en waarover geroddeld werd. Wekelijks kwamen zij op een bepaald adres bijeen om de roddels en voorvallen uit te wisselen. Tegen het eind van het jaar, omstreeks oktober, gingen zij aan de slag. In de schuur van één hunner werden in avondlijke bijeenkomsten de genoteerde zaken tot rijmen gedicht en op boardplaten geschilderd²⁰.

Het gerucht, dat mij ter ore kwam, als zou een ouder iemand hierbij een oogje in het zeil houden, bleek in zekere zin op waarheid te berusten. De man die deze rol ook naar eigen zeggen vervuld zou hebben, beschikte over zoveel 'inside-information' dat een of andere functie van hem binnen dit geheel niet ontkend kan worden. Géén van de bordenmakers heeft echter zijn kontrolerende functie willen bevestigen. B. zei hierover:

¹⁹ Dat deze borden in eerste instantie aan de schoorstenen van de huizen of boerderijen bevestigd werden, zou volgens de dorpelingen voortgekomen zijn uit een veel ouder gebruik, dat alléén aan de Suderein en in Suawoude nog in ere gehouden wordt. Bij dit gebruik bevestigen jonge vrijgezellen, de zogeheten 'vlaggenploeg', aan de vooravond van een bruiloft een vlag aan de schoorsteen van het ouderlijk huis van de jongen en het meisje. In het geval van het meisje wordt de vlag aan de schoorsteen van het voorhuis gebonden en in dat van de jongen op het achterhuis. Dit zou volgens de dorpelingen te maken hebben met de traditionele arbeidsterreinen van man en vrouw: de man heeft zijn werk in de stal en de vrouw haar werk in het voorhuis.

In Suawoude is het een blamage als de vlag na de bruiloft nog op het dak staat. Dat betekent namelijk dat het bruidspaar de vlaggenploeg niet officieel heeft uitgenodigd voor de bruiloft. Aan de Suderein is het zó vanzelfsprekend dat iedereen uitgenodigd is voor een bruiloft, dat deze sanktie niet gebruikt wordt.

Een ander onderscheid is dat in Suawoude de vlaggenploeg en de bordenmakersklub uit dezelfde groep jongens bestaat en dat is in Tietjerk beslist niet het geval.

²⁰ Omdat de bordenmakers meestal bijtijds beginnen met het schilderen van de borden kunnen de genoteerde gevallen nog een staartje krijgen. Zo lekte er in het onderstaande geval uit '78 nog een

'Hoe scheef (in de zin van scherp, I.C.) de borden ook waren, ze zijn allemaal aan de paal gekomen'. Volgens deze oudere man zou hij juist verhinderd hebben dat bepaalde borden aan de boom gespijkerd werden. Wel was zijn invloed de laatste jaren gering geweest, gaf hij toe. Ik vermoed dan ook dat zijn rol meer adviserend dan controlerend geweest is. Adviserend omdat hij als plaatselijke middenstander zeer goed op de hoogte was van wat er zoal in het dorp gebeurde.

De grondige aanpak van deze jongens en het brede 'werkterrein' dat zij besloegen, deed het aantal borden verviervoudigen. Het streefgetal was twintig, maar het zijn er ook wel eens meer dan veertig geweest.

Als het nieuwe jaar al verscheidene uren oud was en er veilig aangenomen kon worden dat iedereen in diepe rust was, begon voor deze jongens het grote karwei. Op de fiets trokken zij het dorp in, met achter één van de fietsen de kar met de lange ladder en de stapel beschilderde boardplaten. Voor het huis van deze en gene spijkerden zij een bord tegen de boom. Als ouddeelnemer aan dit festijn bevestigde A., dat het nogal een riskante maar vooral vermoeiende aangelegenheid was om lichtelijk aangeschoten de lange ladder te beklimmen en ieder bord in een andere boom te spijkeren. Vermoeidheid was er volgens A. dan ook de reden van dat de route meestal beperkt bleef tot de Noarderein²¹ en de Buorren. Toch gebeurde het nogal eens dat 'slachtoffers' de borden voortijdig uit de boom verwijderden. Om die reden hingen zij de borden juist niet meer bij de mensen voor het huis. Nietsvermoedende dorpelingen hoorden pas

essentieel detail uit, dat het gebeurde in een ander daglicht stelde. De oplossing werd gevonden door een apart bordje met twee extra dichtregels eronder te spijkeren:

'Zonder overleg,
zette R' de SRV op
de overweg.
Verzekering dekte geen scha,
maar vrijdag wipte hij zo
een SRV uit de la.

Dus geen nood,
de SRV is een geldboot.'

Onder de handelsnaam SRV schuilen vrijwel alle melkleveranciers met de zogeheten 'rijdende winkels', in de volksmond 'SRV-wagens' of kortweg 'SRV' genoemd.

In het eerste couplet wordt er gekonstateerd dat ondanks het feit dat de verzekering niet de schade vergoede van de bij een treinbotsing vernielde SRV-wagen van de plaatselijke melkhandelaar, er toch onmiddellijk een nieuwe wagen voor de deur stond. Niemand begreep hoe dat kon tot er uitlekte hoe dat in zijn werk was gegaan en dat staat in kryptische bewoordingen in het tweede couplet.

²¹ Een andere mijns inziens plausibeler reden voor deze inperking is dat tot '71 de noordelijke dorpsgrens de Noarderein was. Zwartewegsend behoorde tot die tijd tot het dorp Rijperkerk en gevoelsmatig ligt dat voor de oorspronkelijke dorpelingen nog steeds zo.

de volgende dag dat hun naam op een bord prijkte dat helemaal aan de andere kant van het dorp hing.

De jongens moesten voor deze nieuwaarsgrap heel wat over hebben. Zo vertelde A. van de pijnlijke herinnering die hij bewaarde aan één van de eerste keren, toen twee dorpsagenten hem hardhandig hadden gestraft. Bij gemeenteverordening is het namelijk verboden aan te plakken of borden te plaatsen. Ook trok ooit een boze dorpeling de ladder onder één van hen vandaan. Noch hardhandige politie-agenten, noch boze dorpelingen hebben de jongens er van kunnen weerhouden hun akties in de daarop volgende jaren voort te zetten. Ze deinsden er evenmin voor terug vensterruiten of gevels met teksten te bekladden²².

Deze vier jongens hebben het, dankzij hun hechte vriendschapsbanden, lang volgehouden: van 1965 tot 1973. Om die reden zijn ze er ook gezamenlijk mee opgehouden toen één van hen ging trouwen. Een neef van één van de jongens is toen gevraagd of hij het gebruik wilde voort zetten. Deze neef verzamelde vijf jongens om zich heen en zo trad de vierde generatie bordenmakers aan.

Onkundig van dit feit namen ook twee broers het initiatief. In 1974 hingen toen borden van verschillende makelij aan de boom. C. vertelde: 'Wij wisten het wel dat zij (de broers) ook bezig waren, maar zij wisten het niet van ons en wij wilden wel eens zien wat zij er van maakten'. Het jaar daarop had de 'klub van zes' het alleenrecht.

De organisatie was op den duur echter niet meer zo perfekt als die van hun voorgangers; veel moest op de valreep nog gebeuren. De laatste weken van december werd er dan ook koortsachtig gewerkt: informatie ingewonnen, gedicht en geschilderd. C.: 'De verf was vaak nog nat, als we de borden tegen de boom spijkerden'.

Na veertien dagen haalden zij zelf de borden weer uit de boom. De volgende tekst hing er de laatste jaren ook steevast tussèn:

'Heren van de Wet,
bederf niet de pret,
Laat de borden hangen,
dat is het enige wat
wij verlangen.
Gun ons 14 dagen de tijd,
dan zijn jullie ze kwijt.'

(79)

²² Het bekladden van ruiten en gevels met witkalk komt in meer Friese dorpen voor, bijvoorbeeld in Exmorra (L.C. 2-1-'60), Sloten (L.C. 31-1-'73), Hardegarijp (L.C. 2--'73) en Goutum (L.C. 5-1-'77).

In voorgaande jaren was het nogal eens voorgekomen dat de borden te vroeg naar de zin van de makers door de politie werden verwijderd²³.

Tot en met de jaarwisseling van 1978-79 heeft deze club, met wisselend potentieel overigens, de nieuwjaarsborden verzorgd. De afgelopen jaarwisseling moest het dorp het echter zonder borden stellen. De militaire dienst en de respectievelijke meisjes hadden de bordenmakers voor zich opgeëist. Het tweede bordloos-tijdperk is aangebroken. Mij werd echter verzekerd dat er al pogingen in het werk gesteld zijn om te komen tot een nieuwe, vijfde generatie van bordenmakers.

Het enige nieuwjaarsvertoon in 1980 was een stropop in de vorm van een boer, die zich in de vlaggemast voor de bank had 'verhangen'. Een grap waar géén van de bordenmakers iets mee te maken had gehad.

De dorpelingen beschouwen alle nieuwjaarsgebruiken, of het nu het togen of het bordenmaken betreft, als kwajongensstreken en plaatsen ze daarmee in de dorps traditie van het kattedwaad. Het uithalen van kattedwaad geldt als het alleenrecht van de kwajongens en vrijgezel. De getrouwde man mag hoogstens achter de schermen een woordje meespreken of een handje meehelpen. Afgezien van de nieuwjaarsgebruiken, behoren de gezamenlijke akties van de dorpsjongens tot het verleden.

Gebrek aan vertier op het platteland was voor de jeugd één van de grootste drijfveren tot het uithalen van kattedwaad; ook volwassenen lieten zich met hun 'practical jokes' niet onbetuigd. Tietjerk had de dorpelingen, afgezien van het verenigingsleven en enkele jaarlijkse evenementen, weinig te bieden.

De verhalen die ik over het door-de-weekse kattedwaad van de dorpsjongens vernam, betroffen de periode van het begin van deze eeuw tot het midden van de jaren zestig. Het waren gezamenlijke escapades van de dorpsjongens die behalve op dorpelingen ook op passanten gericht waren. De grens van het toelaatbare werd daarbij meer dan eens overschreden.

De troepen rondhangende jongens zijn evenwel uit het dorpsbeeld verdwenen toen het bezit van een brommer of auto hen de mogelijkheid bood hun vertier ook elders te zoeken. Sinds enkele jaren kunnen zij zelfs in het dorp terecht: de bar in het dorps huis is het nieuwe trefpunt van de dorpsjeugd geworden.

Het bordenmaken mag dan door de dorpelingen gezien worden als een nieuwe uiting in de traditie van het kattedwaad, het is daar ook het enige

²³ In Suawoude zorgt de Vereniging Dorpsbelangen voor de verwijdering van de nieuwjaarsborden. Wellicht is dit voortgekomen uit zuinigheidsoverwegingen, want de borden worden het jaar daarop aan de andere kant beschilderd.

overblijfsel van. Dit sterk georganiseerde²⁴ gebruik lijkt evenwel in niets meer op de brute escapades van vroeger, behalve dat het nog steeds een zaak van de dorpsjongens is.

De rekrutering van de bordenmakers

Weinig zaken blijven in een dorp geheim, dat geldt ook voor de identiteit van de bordenmakers. Toch kon geen van de dorpelingen of (ex-)bordenmakers die ik gesproken heb, mij precies vertellen wie er nu, vanaf het begin tot nu toe, bordenmaker²⁵ was geweest. Aan de hand van hun, vaak onvolledige, informatie heb ik geprobeerd een totaalbeeld te konstrueren.

In de afgelopen twintig jaar zijn de bordenmakers afkomstig geweest uit verschillende lagen van de dorpsbevolking, uit verschillende delen van het dorp en uit verschillende leeftijdskategorieën.

De eerste bordenmaker woonde en 'opereerde' aan de Suderein, evenals zijn jongere broer en neef²⁶ die hem opvolgden. De vaders van deze jongens behoorden tot de grote middenstand²⁷ in het dorp. De leeftijden van de neven liepen nogal uiteen; was de eerste bordenmaker al over de twintig, zijn jongere broer en neef waren een jaar of veertien.

De vier vrienden die hen na een bordloos-tijdperk van een jaar opvolgden, waren niet de zoons van grote middenstanders, maar van boeren en kleine middenstanders. Op één na woonden zij allen in de Buorren.

Dat de activiteiten verschoven van het zuiden van het dorp naar het midden en dat jongens uit een andere laag van de bevolking het

²⁴ De hoge graad van organisatie in het nieuwjaarsgebeuren is in Friesland opvallend. Een citaat uit de Leeuwarder Courant van 2 januari '73: 'Grove baldadigheden kwamen zover bekend nergens voor. Voor een groot deel is dit te danken aan het 'geregelde' oudejaars-stuntwerk, dat op steeds meer plaatsen in Friesland plaats heeft, met name in de Zuidoosthoek'. In deze dorpen in de Zuidoosthoek hebben de oudejaarsploegen, gelijk de zuidelijke carnavalsverenigingen, hun eigen naam: in Oldeberkoop is dat 'de Geitefok', in Donkerbroek 'de Nachtravers', in De Folgeren 'de Frysteat', in Oosterwolde 'de Joarkneupers' en in Elslo is het 'de Vesuviusklub'. De ludieke akties van deze oudejaarsploegen worden evenals het carnaval gefinancierd door de plaatselijke middenstand.

²⁵ Vrijwel niemand wist dat één bepaalde familie met het bordenmaken begonnen was.

²⁶ De naam van deze familie dook eveneens op in een verhaal over een volksgericht dat in het begin van de jaren vijftig in het dorp plaatsvond: de schuur van de vader van één van deze jongens zou de plaats des oordeels zijn geworden. Hieruit zou men kunnen afleiden dat één of meer familieleden betrokken waren bij de organisatie van dit gebeuren. Het halve dorp heeft echter meegeholpen aan de tenuitvoerbrengring van het gericht. Mochten leden van deze familie inderdaad bij de organisatie betrokken zijn geweest, dan traden zij in het begin van de jaren vijftig al op als (mede-)censoren van het dorpsgebeuren en zouden de broers en hun neef met het plaatsen van nieuwjaarsborden in de jaren zestig min of meer in hun voetsporen zijn getreden.

²⁷ De familie bezat toen een grondstoffen- en een brandstofhandel alsmede een transport- annex taxibedrijf. Dit laatste bedrijf is in verband met een fusie uit het dorp verdwenen.

bordenmaken overnamen, was mijns inziens het gevolg van het feit dat er op dat moment noch in de familie van de eerste bordenmakers noch in de overige gezinnen aan de Suderein jonge vrijgezellen waren die het over konden nemen. De enige in die leeftijdskategorie sloot zich aan bij leeftijdsgenoten in de Buorren en zo ontstond de 'klub van vier'. Hun leeftijden lagen tussen de vijftien en zeventien jaar toen zij ermee begonnen.

Deze jongens trokken ook al voor die tijd intensief met elkaar op. Zij kenden elkaar van school en ontmoetten elkaar wekelijks in de kerk en tijdens activiteiten van het christelijk verenigingsleven. Dit verklaart hoe deze jongens, zonder dat ze familie van elkaar waren, in korte tijd zo'n hechte organisatie hadden.

Ook de vierde generatie bordenmakers was van christelijke huize en eveneens afkomstig van de Buorren. Hoewel de bar in het dorps huis nu het trefpunt is voor de dorpsjeugd, heeft deze gezamenlijke ontmoetingsplaats voor de jeugd van beide gezindten nog niet bijgedragen tot een meer gevarieerde samenstelling van de bordenmakersclub.

Het verloop dat er door de jaren heen in de gelederen van de bordenmakers geweest is, was altijd te wijten aan het feit dat de jongens andere 'zaken' aan hun hoofd kregen. Het hebben van verkering gold onder de jongens dan ook als een geldig excuus om ermee op te houden. Gingen ze trouwen dan werden ze zelfs geacht de klub te verlaten. Volgens A. zou deze regel ontstaan zijn omdat veel jongens na hun huwelijk uit het dorp wegtrokken. Volgens mij houdt deze regel echter verband met de regels die algemeen binnen de traditie van het kattedwaad golden. In het geval van de vier vrienden hielden zij er tegelijk mee op toen één van hen ging trouwen. In de klub die hen opvolgde is meer doorstroming geweest. De jaarlijkse verandering in dichtstijl en taalgebruik getuigde hiervan.

Ondanks het jaarlijks verloop is er ook altijd een zekere mate van continuïteit geweest. De basis van deze continuïteit waren de leiders, jongens die aangezocht waren het gebruik voort te zetten of degenen die enige jaren ervaring hadden in dit nieuwjaarsbedrijf; zij organiseerden de zaak. Hun aandeel in het uitvoerende werk nam veelal steeds meer af, maar wel bleven zij vaak tot hun trouwen de stuwende kracht.

De organisatie die ieder jaar weer nodig was om op nieuwjaarsdag een aantal borden in de boom te hebben hangen, vergde een relatief klein groepje dat goed met elkaar overweg kon en dat bereid was de laatste maand van het jaar al hun vrije tijd hieraan op te offeren. Het bordenmaken gebeurde dan ook door een selekt groepje dorpsjongens. Stond het iedere dorpsjongen vrij aan het togen mee te doen, in de orde der bordenmakers moesten ze gekozen worden.

Over deze jaarlijkse selektie van kandidaat-bordenmakers vertelde C. het volgende verhaal, dat ik verkort en in mijn woorden weergeef: 'Eind

november komen we met z'n allen, dat zijn alle ervaren en alle kandidaat-bordenmakers, bijeen in de schuur bij ons thuis. We beginnen dan zo eens te informeren wie en wat er zoal "oan 'e peal" moet komen en er wordt een begin gemaakt met de teksten. Tijdens die bijeenkomst houden wij ons als ervaren bordenmakers wat op de vlakte en bekijken wie van de kandidaten geschikt is. Geschikt zijn houdt niet alleen in dat hij op de hoogte moet zijn van het dorpsgebeuren en dat hij het liefst ook nog kan dichten, maar bovenal dat hij zijn mond moet kunnen houden. Aan het eind van die avond spreken we af wanneer we weer bij elkaar zullen komen. In de dagen daarna testen we de zwijgplicht van de kandidaten. Als wij hebben uitgemaakt wie wèl en wie niet geschikt is, dan spreken we met de uitverkorenen een nieuwe datum af. Deze datum is meestal eerder dan de aanvankelijk gemaakte 'afpraak'. Met deze jongens beginnen we nog eens helemaal opnieuw. Degenen die niet uitverkoren zijn, merken dat wel als ze op de 'afgesproken' datum niemand daar treffen. Uit voorzorg houden wij onze vergaderingen verder achter gesloten schuurdeuren'.

Deze selectie bevoorreedde familieleden, broers en of neven, van de ervaren bordenmakers, omdat, volgens C., hun capaciteiten bekend waren. In de laatste bordenmakersclub hebben dan ook verscheidene broers elkaar bijgestaan of opgevolgd.

Het aantal bordenmakers dat jaarlijks binnen deze vierde en jongste generatie heeft meegedaan, is na verloop van tijd sterk afgenomen. Startten zij in 1973 met acht jongens en liep dit aantal in volgende jaren nog op tot tien, in 1979 werd vrijwel al het werk gedaan door twee jongens. Deze uitdunning is niet te wijten aan gebrek aan animo voor het bordenmaken onder de dorpsjongens, maar aan de begrijpelijke onwil van oudere bordenmakers om met jongens samen te werken die veel jonger zijn dan zij. Op zulke momenten is de tijd rijp voor een nieuwe generatie bordenmakers.

De verandering in de teksten

Om deze verandering te kunnen beschrijven zou men eigenlijk over alle teksten, van het prille begin tot nu toe, moeten beschikken, maar helaas bezit niemand die, ook de bordenmakers niet. Toch heb ik mij met hun hulp, gesteund door fotomateriaal en mijn eigen geheugen²⁸, een beeld kunnen vormen van de ontwikkeling in dit nieuwjaarsgebruik.

²⁸ Het fotomateriaal bestaat uit dia's en foto's. Zo heb ik de teksten van de nieuwjaarsborden uit '67 en '68 te danken aan de heer P. van Gorkum, die toen de borden in Tietjerk gefotografeerd heeft. De heer J. Dijkstra schonk mij zijn dia's van enkele nieuwjaarsborden uit Eernewoude en Suawoude. Mijn vader, de heer J.M. Cieraad, heeft in '78 en '79 de borden in Tietjerk gefotografeerd. Van zijn hand zijn dan ook de hier gepubliceerde foto's. Bij deze wil ik hen hiervoor nogmaals hartelijk bedanken! Sinds 1975 heb ik met eigen ogen de nieuwjaarsborden kunnen aanschouwen.

De opschriften op de borden zijn in de loop der jaren niet alleen van toon, maar ook van onderwerp en 'lijdend voorwerp' veranderd. Zo kenschetste een dorpling de borden die in de beginjaren aan de Suderein gestaan hadden, als bijtende aanvallen op bepaalde buurtgenoten. Nu ik echter de letterlijke tekst van het eerste nieuwaarsbord in mijn bezit heb, is deze in ieder geval niet bijtender dan teksten die in later jaren zijn verschenen. Naar aanleiding van de 'rietroof' en de natte 'escape' luidde het opschrift:

'Hjir reid to keap,
to befreegien by de badmaster,
swimbad nei 100 meter links'²⁹
(60)

De herinnering bleek dus niet in overeenstemming met de werkelijkheid³⁰. Datzelfde kan óók gezegd worden van de teksten van de neven, de opvolgers van deze eerste bordenmaker. Het dilemma dat zich voordoet, is aan wiens oordeel in deze het meeste gewicht moet worden toegekend, aan dat van de makers of aan dat van een buurtbewoner tevens opvolger van de neven. Daarbij komt dat vrijwel niemand, behalve de betrokkenen, de borden van de neven gezien heeft, omdat deze onmiddellijk verwijderd werden. Dat buitenstaanders dan tot de konklusie komen dat het hier scherpe teksten en schanddalige kwesties betrof, is in ieder geval begrijpelijk en misschien wel juist. Eén van de neven vertelde mij ook dat zij het liefst die zaken aansneden die buurtbewoners voor de buitenwereld niet wilden weten. In dit opzicht verschilden zij overigens weinig met hun opvolgers.

Eén van de weinige borden die met zekerheid³¹ aan de neven kan worden toegeschreven en waarvan zij ook de 'auteursrechten' claimen, bestond uit een karikatuur met onderschrift. Getekend was een grote tankauto met daarnaast een klein tank-aanhangwagentje en daaronder de tekst 'Marten z'n slang moet langer'. Dit bord uit 1963 hing voor het huis van degene die net als de vader van één van de neven, een

²⁹ De vertaling: Hier riet te koop, te befragen bij de badmeester, zwembad na 100 meter links. Dat het Fries in deze tekst niet konsekvent doorgevoerd is, is te wijten aan het feit dat toendertijd slechts enkelen foutloos Fries konden schrijven. De borden zijn in de daarop volgende jaren afwisselend in het Fries of het Nederlands gesteld geweest, net welke taal zich het makkelijkst liet dichten.

³⁰ Gezien het feit dat de aanvankelijk verkregen informatie over deze tekst en 'brokstukjes' van de tekst die een enkeling zich meende te herinneren, niet overeenkwamen met de hier genoteerde tekst, deden bij mij twijfels rijzen over de juistheid of volledigheid van deze tekst.

³¹ Toen ik dankzij de dia's van een ex-dorpling de hand kon leggen op teksten uit 1967 en 1968, werden deze, vreemd genoeg, zowel door de neven als door de vier vrienden geclaimd als de hunne. Op grond van de datering van de fotograaf en na afweging van de wederzijdse toelichting, heb ik het Salomonsoordeel geveld en de teksten toegekend aan de 'klub van vier'.

benzinepomp had. De tekening gaf de konkurrentieverhouding, die van 'petroleumman tegenover oliesjeik', uitstekend weer en de tekst droeg daar het zijne toe bij. Dat verscheidene dorpelingen zich dit bord konden herinneren, kwam omdat dit bord niet aan de Suderein hing, zoals de meeste borden van hun hand, maar aan de Buorren.

De eerste teksten van de 'klub van vier' waren, naar hun eigen zeggen, even scherp als die van hun voorgangers. Hun voorkeur ging echter niet zozeer uit naar persoonlijke genoegdoening, als wel naar sociaal verwerpelijke zaken.

Uit hun begintijd herinnerde A. zich dat zij bij de ingang van het Hanenburg een bord geplaatst hadden met in het Fries het opschrift 'Hongerbuurt' ('64). Dit predikaat sloeg op de nieuwbouwwoningen die enkele dorpelingen met steun van de Bouwkas hadden laten bouwen. A.: 'Men kon zich dat nauwelijks veroorloven, er moest op het eten bezuinigd worden om het huis af te kunnen betalen'. Over de teksten die zij toendertijd ook op vensterruiten kladden, vertelde A.: 'Dat waren bijvoorbeeld mensen die van Drees trokken en die er best warmpjes bijzaten'. Het boven-je-stand-leven en vermeend onrechtmatig gebruik van sociale uitkeringen waren onderwerpen die nog regelmatig terug zouden keren.

Met enige schroom haalde A. uit hun beginjaren nog enkele gevallen op. Zo kreeg de 'vrouw met het oudste beroep', zoals men de dorps-prostituée zo fijntjes betitelde, een bord bij haar huis met het opschrift 'Oude beroepenbuurt' ('65). Ook herinnerde A. zich nog het geval van de korpulente mevrouw X, die bespot werd omdat zij zich door een wufte zaak uit Leeuwarden een korset had laten aanmeten. De tekst luidde:

'Frou X is vet,
haar man vindt dat pet.
Dus heeft Ans Kort
haar in een korset gesjord'
('65)

Een echtpaar dat na lang kinderloos te zijn gebleven, een blijde gebeurtenis tegemoet kon zien, kreeg een bord waarop, na de naam van de man, de aanprijzing 'Het gulden schot' stond.

In 1966 werd deze direkte toon die de borden van de 'klub van vier' tot dan toe gekenmerkt had, plotseling veel afstandelijker. Als voorbeeld een bord over een zelfde onderwerp:

'Haye krijgt dit jaar,
ook belang bij de ooievaar'
('67)

Precaire zaken, veelal sexueel getint, bleven een geliefd thema³², blijkens deze twee teksten van de jongste generatie bordenmakers:

'Jaap heeft het gered,
en Tetje met kip gezet.
Het gebeurde stil,
want Jaap houdt niet
van de pil.'

(79)

'M.K'ster gek op vrouwen,
is onlangs opnieuw gaan
trouwen.
Dit keer in het geheim,
maar wellicht niet met
minder gein.'

(79)

Deze laatste tekst sloeg op een weduwnaar die naar de zin van het dorp iets te snel is hertrouwd en bovendien zijn buurtgenoten niet voor het feest had uitgenodigd.

De uitgesproken voorkeur van de bordenmakers voor 'sex, spanning en sensatie' bracht een zekere fixatie met zich mee die de proporties van bepaalde gebeurtenissen enig geweld aandeed. In dit kader pasten ook de vele teksten over de gevolgen van dronkenschap³³. Ieder jaar vormden deze een vast topic:

'S.V. stuurde de Renault in de muur,
deze grap was wel wat duur.'

(67)

³² Een tekst over hetzelfde thema uit Suawoude en de vertaling daarvan:

'Better let dan net,
Sjoerd tocht noch 'ris to set,
hwant hy wist hoe't it gie,
krektyk as de bok it mei de
geitsjes die.
En warachtig wier
nei njoggen moanne wie 't sa fier!!
't Wie een flink jong faam
dat der to forskyn kaam.'

(75)

'Beter laat dan nooit,
S. dacht het nog eens te proberen,
want hij wist nog hoe het ging,
precies zoals de bok het met
de geitjes deed.
En werkelijk waar,
na negen maanden was 't zo ver!!
't Was een flinke jonge meid,
die er te voorschijn kwam.'

Dit geval had betrekking op een echtpaar dat nog een nakomertje kreeg.

³³ Een dergelijke tekst uit Suawoude:

'Mevr. v. 'allen,
's avonds aan het knallen,
te diep kijken in glazen,
dan maar pijpje blazen.
Een nachtje in de cel,
dan gaat het wel, proost! (78)

Wat baat het als men een tijger³⁴
in de tank stopt,
men een ezél achter het stuur zet.
(68)

'Fietsen lijkt zo gemakkelijk, maar is het niet.
Kijk maar naar Henk v.B. ons drankvergiét.
Op het tuinkeest had
hij zich weer eens volgegóten,
met als gevolg Tjeerd
z'n fiets naar de klóten.'
(79)

Opvallend is weer de droge en afstandelijke toon in de eerste twee teksten. Zelfs als het ging om vetes, waarbij familieleden van de 'klub van vier' betrokken waren, veranderde deze lauwe toon niet:

'Doede kocht klompkes op de
Burgumer merk,
mar die wiene net sterk.'
(67)

De vader van één van de jongens was namelijk de klompenboer van het dorp, maar een dorpeling had goedkoper uit willen zijn door zijn klompen op de markt te kopen. Een daad die hem toch nog duur kwam te staan. Of het nu een paar klompen betrof of de ruzie over een stuk land, de toon bleef koel.

Iets feller werd de toon als het ging om moreel verwerpelijke zaken:

'Bent U oud en levensmoe,
ga dan naar S.P. toe.
Geef hem de eerste koop
op Uw huis,
dan krijgt U zeker de
laagste prijs.'
(68)

Deze man, een familielid van de eerder genoemde neven, stond erom bekend bij bejaarde echtparen aan te dringen op verkoop van hun huis, vooral als dat aan de Suderein stond.

Ook als het ging om een hypocriete houding van dorpelingen werd de toon wat scherper:

'Beter tien mensen voor
het laatst gelopen,
dan 4 m² grond verkopen.'
(68)

³⁴ 'Stop een tijger in Uw tank' was een slagzin voor een bepaald benzinermerk.

Dit had betrekking op het feit dat iedere bewoner van de Buorren verzocht werd een stuk grond af te staan voor de aanleg van een fietspad in het belang van de veiligheid van de schoolkinderen. Iemand die zich altijd had laten voorstaan op haar liefde voor kinderen, koos echter voor een langdurige onteigeningsprocedure.

Pechgevallen zijn niet alleen zolang als ik mij kan herinneren op de borden voorgekomen, maar werden ook al door vier vrienden gesignaleerd:

'In kouwedrankje heart yn
'e kouwe mage,
mar net yn Eise syn mage.'

(68)

Deze tekst betrof een boer die per ongeluk zijn hoestdrank had verwisseld met het drankje dat voor zijn koe bestemd was, met als gevolg dat hij in het ziekenhuis belandde. Het jongste geval in deze soort, opgetekend door de laatste generatie bordenmakers, luidde:

'Ook F. Burema zat het
dit jaar niet mee,
want hij kreeg een ongeluk
met z'n nieuwe slee.
Net als bij zijn broer Klaas,
vluchtte ook hier de schuldige
als een haas.
F.B. zal nu zelf de kosten
moeten betalen,
omdat hij het op niets kan
verhalen.'

(79)

De agrarische problematiek heeft eveneens zijn weerslag in de teksten gevonden. Zo had de 'klub van vier' het over:

'Het saneringsfonds legde
ook Pieter in de dons'

(68)

Zij doelden hier op de activiteiten van het saneringsfonds voor de landbouw, dat grond van de al wat oudere kleine boer en koemelker opkocht of hen in ruil daarvoor tot hun vijfenzestigste een pensioen aanbood. Een maatregel die bedoeld was om de kleine boer uit de landbouw terug te dringen en de intensieve veehouderij te stimuleren, wat ook gelukt is getuige deze recente borden³⁵.

³⁵ Een gelijkende tekst uit Suawoude:

'Jan heeft weer grote plannen,
maar laat zich niet van 't
eind verbannen.
Een grote stal geeft kopzorgen,
dus wacht hij liever tot morgen.' (75)

'O. Venema zou een ligbox
bouwen,
maar wou de hypotheek
niet aanschouwen.
De bluf was hem te groot,
hierdoor miste hij de boot.'

(79)

'J. Odinga heeft weer eens
gebouwd
en wordt nu als één van de
grootste boeren beschouwd.
RABO heeft toegestaan,
dat Jan in het rood kwam
te staan.'

(79)

Behalve de feitelijke inhoud hebben deze teksten ook een subtiele ondertoon, die speculeert op bepaalde normen. In het eerste bord over het saneringsfonds doelden de makers op het feit dat boeren het als een schande ervoeren hun land te verkopen en daarmee boer-af te zijn, ook al was dat gezien de omstandigheden de voordeligste oplossing. De achtergrond van de tweede tekst is dat het vroeger niet voorgekomen zou zijn dat een grote boer geld moest lenen om de grootste boer te worden. Beide laatste teksten hebben als ondertoon 'meer willen dan wat letterlijk binnen je vermogen ligt'. Met andere woorden: moderne varianten van het ouderwetse idee dat je niet boven je stand mag leven.

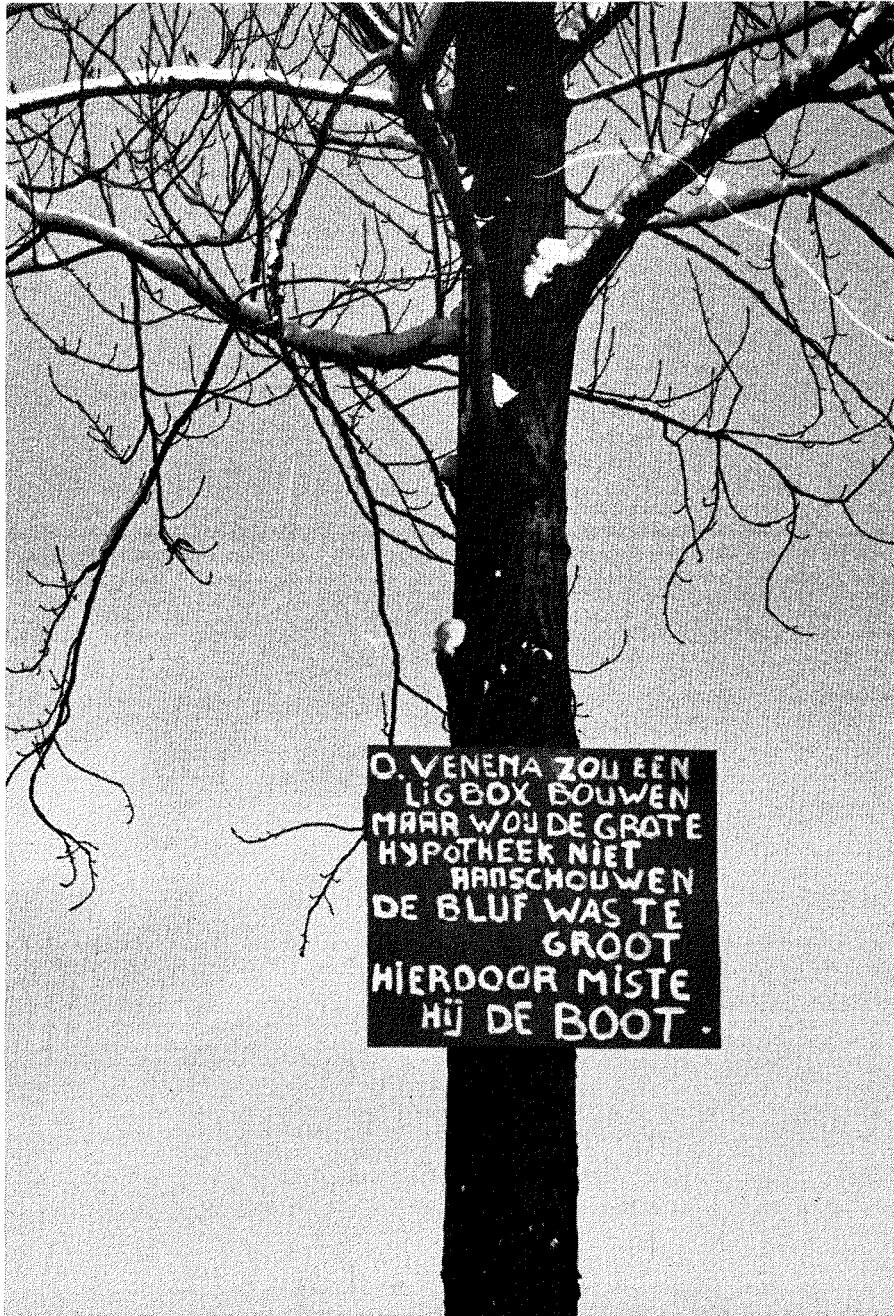
Een tendens die de laatste jaren te bespeuren viel, was het niet direkt aanduiden van personen en zaken. Het volgende opschrift moet op buitenstaanders beslist een kryptische indruk hebben gemaakt, maar voor ingewijden was het duidelijk genoeg:

'Sex en bloemen zijn hier
gesprek van de dag,
B. + B. weten dat hier alles
mag.
3 Jongens gingen mee op
vakantie,
maar Sip gaf voor de
gevolgen geen garantie.'

(79)

Nieuw was de belerende toon die in de jongste teksten doorklonk:

'André was niet goed wijs,
want hij reed zonder
rijbewijs.
Z'n vader kreeg een sein

'de agrarische problematiek . . .' ('79)

'voor het eerst ondertekend met 'De Direktie' (79)

GEEN GEDULD OM EVEN TE
WACHTEN
BRACHT ZANDSTRA OP AN-
DERE GEDACHTEN
HET OVERSTEREN WOU HI OVER
HET FIETSPAD PROBEREN
MAAR HI WIS NIET GOED TE
ANTICIPEREN
WANT WAT WAS HET GEVAL
MIDDEN OP DE WEG
WAS HET **KNAAL**

'ook bewoners uit het nieuwe dorp worden genoemd . . .' (79)

'het plagend eerbetoon . . .' ('79)

en sloeg de auto kort
en klein.
Zoonlief bleef ongedeerd,
maar heeft ervan geleerd.'
(79)

Er werd zelfs een poging gedaan het geschil tussen de elkaar
bekonkurrerende pomphouders te beslechten:

'In plaats van een fusie
hebben Anne en Wob
grote ruzie.
2 Pompen naast elkaar,
dat komt nooit voor mekaar.
Jongens gebruik toch jullie
verstand,
dan staat succes voor
beide garant.'
(79)

Dat er veel veranderd is sinds het eerste nieuwjaarsbord bleek wel uit
deze tekst die in 1979 voor het eerst voorkwam:

'Wij wilden aan iedereen
denken,
dochs niemand krenken.
Bent U toch geraakt,
daarvoor zijn ze *niet*
gemaakt.
De Direktie'
(79)

Deze en nog enkele 'officiële' teksten, als de heilwens voor het komend
jaar, zijn ook toen voor het eerst ondertekend met 'De Direktie'. Behalve
dat dit als een vorm van gewichtigdoenerij bestempeld kan worden, lijken
de bordenmakers zich door het aannemen van deze titel verantwoorde-
lijk te willen stellen voor dit nieuwjaarsevenement: een opzienbarende
ontwikkeling.

Met de verandering in toon en onderwerp is in de afgelopen twintig
jaar ook het 'lijdend voorwerp' veranderd. Waren het bij de eerste
bordenmaker en de neven vrijwel uitsluitend buurtgenoten, bij hun
opvolgers, de 'klub van vier', werden in principe alle dorpelingen tot
doelwit gemaakt. Toch zijn het vooral dorpelingen geweest wiens
provocerend gedrag op- of aanmerkingen uitlokte. Zij vormden min of
meer een rijtje 'vaste klanten'. Hoewel de kans op het krijgen van een
bord voor iedere autochtone dorpeling in principe dus even groot was,
zijn enkelen nog steeds de dans ontsprongen. Deze waren volgens A. dan
ook 'sa fin', zo christelijk, daar viel gewoon niets over op of aan te
merken.

De laatste generatie bordenmakers streefde er zelfs naar om ook de meer bescheiden dorpelingen voor het voetlicht te halen. In zo'n geval werden ze schertsend uitgeroepen tot man of vrouw van het jaar³⁶:

'Ale heeft nog steeds geen sjans,
ondanks de 50 dienstjaren bij
de W'mans,
Al door B en W verheven,
willen wij hem ook iets
geven.
Het is maar een gebaar,
daarom: vrijgezel van het jaar!
(79)

Eén van de meest opzienbarende ontwikkelingen in dit nieuwjaarsbedrijf is dat er de laatste jaren ook nieuwkomers 'oan 'e peal' gekomen zijn. De achtergrond hiervan is mij duidelijk geworden na de antwoorden op mijn vraag, hoe men als dorpelingen elkaar indeelde: naar 'christelijk' en 'openbaar' of naar hun woonoord, het oude en nieuwe dorp. Alle geïnterviewden formuleerden onafhankelijk van elkaar een ander onderscheid en wel dat tussen Tietjerkers en niet-Tietjerkers. Toen ik dit onderscheid interpreteerde als degenen die wèl en degenen die niet in het dorp geboren zijn, werd ik erop gewezen dat dit er wel iets, maar niet alles mee te maken had. Zo krijgt iemand die in het dorp geboren en getogen is automatisch de status van Tietjerker. De status van de nieuwkomers wordt echter bepaald door zijn houding tegenover de oorspronkelijke dorpsbevolking en zijn inzet voor de dorpsgemeenschap. Het beste bewijs voor een nieuwkomer dat hij als Tietjerker beschouwd wordt, is het krijgen van een nieuwjaarsbord. De volgende tekst, gewijd aan twee nieuwkomers die recent het dorp verlaten hadden, illustreert dit:

'Voor het huis een goede prijs,
gaan Bart-Marjan op wereldreis.
Zij hebben een brandweerauto
gekocht,
waarmee vele landen zullen
worden bezocht.'
(79)

Dit stel had een aantal jaren geleden een klein huisje in het oude dorp gekocht en veel moeite en tijd besteed aan het opknappen ervan. Vooral Bart was erg geliefd vanwege zijn bereidwilligheid ook voor anderen zijn

³⁶ De uitroeping van man of vrouw van het jaar is in bepaalde Friese dorpen een geliefd nieuwjaarsgebruik, zoals in Oldeberkoop (Nieuwsblad van Noordwest Overijssel 4-1-'60), Oosterwolde (L.C. 2-1-'73) en Ter Wispel (L.C. 2-1-'73). In alle bovengenoemde gevallen werd er werkelijk iemand in het zonnetje gezet en met een geschenk of oorkonde bedacht. In Tietjerk is het echter scherts.

handen uit de mouwen te steken. Zij waren, zoals A. het uitdrukte, één met de buurt en men was wijs met hen. De oude buurman van dit stel had het dan ook niet kunnen begrijpen, dat zij hun huis en daarmee hun plaats in de gemeenschap verkochten voor zo'n modegril als een wereldreis.

Dat de scheiding tussen Tietjerker en niet-Tietjerker zelfs dóór een gezin kan lopen, werd mij verduidelijkt aan de hand van een ander voorbeeld: een jong echtpaar dat zich eveneens in het oude dorp had gevestigd. Zij werd wel als Tietjerkse beschouwd, hij niet. De reden die men hiervoor gaf, was dat de vrouw erg veel voor de buurt deed, terwijl haar man zich nooit ergens mee bemoeide.

Het feit dat beide echtparen zich in het oude dorp vestigden, heeft de acceptatie en daarmee de mogelijkheid om de status van Tietjerker te verwerven zeker vergemakkelijkt, maar het vormde geen voorwaarde. Immers ook bewoners uit het nieuwe dorp worden genoemd, veelal op grond van hun activiteiten in het lokale verenigingsleven. Verder speelt het kunnen verstaan van het Fries een belangrijke rol bij de inburgering; het spréken mag men met de jaren leren.

Dat de laatste jaren ook de namen van bordenmakers weleens op de borden hebben gestaan, is een ontwikkeling die vroeger ondenkbaar zou zijn geweest. Al in 1972 kreeg A., die toen zelf bordenmaker was, van zijn kornuiten een bord vanwege zijn onmin met de dominee³⁷. De inhoud van de tekst was voor hem niet negatief. In een minder positief verband trof ik echter de namen van enkele bordenmakers van de jongste generatie aan. De tekst bestond uit een lijst met initialen³⁸ van jongens die bekeurd waren wegens het rijden onder invloed en eindigde met de

³⁷ Een categorie die opvallend weinig aan bod is gekomen, zijn de dominee en de onderwijzers.

³⁸ Naar aanleiding van de in dit hoofdstuk geciteerde teksten zal het de oplettende lezer zijn opgevallen, dat personen nu eens met de voornaam, dan weer met de achternaam of soms slechts met hun initialen worden aangeduid (N.B. de door mij afgekorte namen zijn steeds aangegeven met een apostrof). Dit onderscheid is niet toevallig. In het algemeen noemen de oorspronkelijke dorpingen elkaar bij de voornaam: Tjitte, Meint, Tjalling of Oebele. Vrouwen noemen elkaar altijd bij de voornaam: Gryt, Rigkje of Tjepkje. Soms wordt voor het onderscheid de bijnaam vermeld, zoals Klaas Koster, of de eerste letter van de achternaam. Dit laatste wordt alleen op de borden gedaan, omdat men in het spraakgebruik het onderscheid maakt door verwijzing naar de voornaam van echtgenoot of vader.

Waarom bepaalde dorpingen echter altijd met hun achternaam worden aangeduid, daarover waren de geïnterviewden het niet eens. Vroeger sprak men alleen de gróte boeren bij hun achternaam aan, nu worden alle boeren met hun achternaam aangeduid. Volgens de één lag hier nog wel een zekere status aan ten grondslag, voor de ander was het meer een beroepsaanduiding geworden. In het dorp worden echter ook de grote middenstanders en die enkele dorping die vlak na de oorlog in het oude dorp zijn komen wonen, met hun achternaam aangeduid. Van de recentere nieuwkomers worden alle niet-Tietjerkers bij hun achternaam genoemd en degenen die zich Tietjerker mogen noemen, worden afhankelijk van hun leeftijd bij de voor- of achternaam genoemd.

Het gebruik van initialen op de borden is recent en dient soms ter bescherming, zoals in het geval van de tekst op p. 94, maar meestal duidt het op het gepleegd-hebben van een strafbaar feit. Naar voorbeeld van het krantebericht vermeldt men dan alleen de initialen.

moraliserende zinsnede: 'Jongens laat de drank toch staan, anders moet je lopend gaan'.

Vat ik het voorgaande samen, dan is de toon in de teksten sterk aan verandering onderhevig geweest. De teksten van de eerste bordenmaker en zijn neven waren, voor zover ik dat heb kunnen beoordelen, insinuerend van toon. De teksten van de 'klub van vier' waren in de beginperiode daarentegen sterk provocerend juist door de direkte toon. Een toon die in 1967 plotseling omsloeg in een droge en afstandelijke wijze van brengen. De schertsende en belerende toon was typerend voor de laatste generatie bordenmakers.

De grote thema's als het sexuele leven van de dorpeling, de gevolgen van dronkenschap, de onderlinge ruzies en jaloezie (veelal naar aanleiding van financiële kwesties), de hebbelijkheden van de diverse dorpingen, de pech van deze of gene, zijn niet veranderd. De benadering van deze onderwerpen is daarentegen wel veranderd. Een onderwerp dat nieuw mag heten, is het plagend eerbetoon dat de meer bescheiden dorpingen de laatste jaren te beurt is gevallen.

Het 'lijdend voorwerp' bleef bij de eerste bordenmakers nog beperkt tot hun buurtbewoners, maar bij de 'klub van vier' werd dit uitgebreid tot alle bewoners van het dorp. In later jaren is dit zelfs uitgebreid tot een bepaalde groep nieuwkomers en niet te vergeten: de bordenmakers zelf.

De verandering in de reacties

De reacties van dorpingen over hetgeen er over hen of anderen geschreven stond, zijn wel zeer sterk veranderd. Volgens de verhalen moet het eerste 'slachtoffer', degene die van rietdiefstal beschuldigd werd, zo woedend geworden zijn over het bord voor zijn deur, dat hij het er met de bijl afgehakt zou hebben nog voordat buurtgenoten de kans hadden gehad het te lezen.

Buurtgenoten die door de neven op een bord getrakteerd werden, reageerden totaal anders. Er was geen sprake van openlijke boosheid of vernieling van het bord, maar van snelle en schichtige verwijdering. 'Volgens de buurt', zo vertelde een familielid van de neven mij, 'hebben hier toendertijd helemaal geen borden gehangen, want iedereen verzweeg het voor elkaar. Er over spreken betekende dat je tegenover de ander bekende iets 'schandelijks' te hebben gedaan. Dat is typisch voor de Suderein. Niets wilde men hier voor elkaar weten, zelfs de meest normale dingen niet. 't Was zelfs zo erg en dat is nu nog wel een beetje zo, dat je zelfs bij je burens niet tot aan de tafel³⁹ werd toegelaten. U moet weten, het

³⁹ Het woord 'tafel' heeft hier twee connotaties. Ten eerste duidt het op een plaats in het huis en ten tweede geeft het aan dat de welstand van iemand werd afgelezen aan hetgeen er op tafel stond: aan dat wat hij at.

waren hier allemaal kleine boeren en koemelkers die elkaar het licht in de ogen niet gunden. Daar tussendoor speelde ook nog de kwestie van 'christelijken' en 'openbaren'. Dit fragment, dat ik verkort heb weergegeven, schetst al iets van de achtergrond van de reactie van de buurtgenoten.

De gelatenheid die de 'slachtoffers' van de neven kenmerkte, verdween zodra 'de klub van vier' zich deed gelden. De agressie en conflicten die deze nieuwjaarsborden teweeg brachten, stonden D. nog helder voor de geest. Zo vertelde hij mij het verhaal van zijn buurvrouw die op een bord getraakteerd werd. Zierend over de inmenging in haar privé-zaken, stevende zij af op haar buurjongen, één van de bordenmakers, om hem ter verantwoording te roepen over zijn hypocriet gedrag: 'Was hij soms het geval van zijn eigen zuster die naar Amsterdam afgevoerd werd, omdat zij zwanger was, 'vergeten'?' Dit verhaal illustreert dat deze 'getroffen' dorpelingen wel wist wie haar die streek geleverd had.

Ook A., die venter was, werd de dupe van zijn eigen streken: de 'slachtoffers' en hun sympathisanten kochten niets meer bij hem. Deze terugloop in klandizie kon A. voor zijn baas niet verborgen houden. Hem restte niets anders dan de gedupeerden zijn excuses⁴⁰ aan te bieden. A., nog morrend over het onrecht dat hem werd aangedaan: 'Mij keken ze er op aan en de anderen gingen vrijuit!'. Dat toch niet iedereen zo goed op de hoogte was van de identiteit van de bordenmakers, bleek wel uit het feit dat een dorpeling tegenover A. verklaarde 'Als ik die jongens in mijn vingers krijg, dan snij ik ze in repen', niet-wetende dat hij er één voor zich had.

De akties van deze vier vrienden verdeelde het dorp in voor- en tegenstanders. Er rezen conflicten tussen de bordenmakers met hun familie enerzijds en de 'slachtoffers' met hun aanhang anderzijds, omdat de eersten buiten schot bleven. Ook intimidatie ging een rol spelen. Enkele potige dorpelingen stonden erom bekend dat zij, indien hun naam op een bord zou komen, dit niet ongestraft zouden laten passeren.

Naar aanleiding van deze hooglopende conflicten en op aandrang van hun 'supervisor', de oudere man die een oogje in het zeil hield, veranderden zij in 1966 radikaal de toon van hun teksten. Boosheid en wraakzucht ebden heel langzaam weg om bij hun opvolgers plaats te maken voor een totaal andere houding bij de 'slachtoffers'.

De recente ontwikkeling overziende, zei E.: 'Ja, vroeger was het een schande, maar nu voel je je vereerd, je weet dat je erbij hoort'. Twee jaar achtereen had E. dan ook een 'meelevend' bord gehad, waarop van zijn voortdurende pech gewag werd gemaakt.

Dat enkelen het blijkbaar niet eens waren met deze ontwikkeling, werd

⁴⁰ Volgens de oudere man die 'toezicht' hield, zou hij bij de jongens hebben aangedrongen op het aanbieden van excuses. Ook nam hij het naar zijn eigen zeggen wel eens op zich om met boze dorpelingen te gaan praten, zonder zijn rol in het geheel te openbaren.

mij geïllustreerd aan de hand van het volgende geval. Een vrouw die in haar werkhuis valselijk van diefstal was beschuldigd en deze kwestie nog eens op een bord opgerakeld zag, raakte zo buiten haar zinnen van woede dat zij al schreeuwend 'Ik heb het niet gedaan, ik heb het niet gedaan!' over de dorpsweg rende. Dit ooggetuigenverslag kreeg ik, toen ik vroeg naar het genre teksten dat de 'klub van vier' maakte; een bordenmaker uit de jongste generatie korrigeerde dit verhaal met het volgende: 'Het moet in 1974 of daaromtrent geweest zijn. Ik weet nog precies hoe dat toen gegaan is. We hadden met elkaar afgesproken de kwestie van die diefstal niet op een bord te zetten. Juist omdat het zo'n pijnlijke zaak was voor deze vrouw en voor de ware schuldige, de zoon van haar werkgever. Die jongen was door een krantebericht al genoeg gestraft. Maar laten we nu tot onze stomme verbazing en woede op nieuwjaarsmorgen dit bord tussen onze borden zien hangen. Het kwaad was toen al geschied. Wie ons die streek geleverd heeft, weet ik niet. Ik vermoed echter familie van de dader die waarschijnlijk uit vrees zélf een bord te krijgen, dit bord ertussen gehangen heeft. Het was een rotstreek, want wij werden er op aangekeken'. Dat de ooggetuige dit in zijn geheugen had vastgelegd als een voorbeeld voor de eerste produkten van de 'klub van vier', was gezien de aard van deze tekst alleszins begrijpelijk.

Niet iedereen heeft zich de laatste jaren vereerd gevoeld met een nieuwjaarsbord. Mevrouw F. waarvan een familielid van ongekuist taalgebruik en seksuele onaangepastheid was beticht, bracht haar schaamte hierover als volgt onder woorden: 'Sommigen zouden hun bord wel zó uit de boom willen halen!'. Deze ambivalentie is typerend voor de reactie die er de laatste jaren op de borden geweest is.

Om op de vaak kryptische teksten adequaat te kunnen reageren, moet men over de nodige 'inside-information' beschikken. Hoe strikt 'inside' die informatie is, heb ik meermalen tijdens de interviews gemerkt. Lang niet iedere geïnterviewde kon mij de achtergrond van bepaalde teksten vertellen. Wel wist men veelal wie er bedoeld werd. Zelfs A. die beroepshalve binnen de roddelcircuits van het dorp verkeert, bekende mij dat hij één bepaalde tekst pas na veertien dagen begrepen had.

De 'harde kern' van de roddelaars wordt gevormd door diegenen van de oorspronkelijke bevolking die ook hun werk in het dorp hebben en dat zijn voornamelijk de middenstanders en de huisvrouwen. De werkforensen zijn voor hun informatie aangewezen op hun familie en hun kontakten in het verenigingsleven. De echtgenotes van deze werkforensen wisten beter dan hun man wat er met bepaalde teksten bedoeld werd.

De vrouwen van de woonforensen die in de nieuwbouwwijk wonen, zitten duidelijk aan de periferie van deze roddelcircuits, om van hun echtgenoten maar te zwijgen. Behalve zij die in het lokale verenigingsleven meedraaien, hebben de meeste nieuwkomers geen belangstelling voor de nieuwjaarsborden. Hun reactie: "t Is hier maar een primitief zootje!".

Konklusie

In hoeverre hebben nu de naoorlogse ontwikkelingen in het dorp bijgedragen tot de veranderde houding van de dorpingen tegenover dit gebruik?

De aanleiding tot het plaatsen van het eerste nieuwjaarsbord in 1960 was een geval van 'diefstal', waarbij de 'dader' betrapt was door een familielid van degene die de eerste bordenmaker zou worden. Middels een bord met opschrift dat voor het huis van de beschuldigde geplaatst was, werd de 'dader' nog eens aan dit feit herinnerd. Dat deze herinnering pijnlijk was, bleek wel uit de woedende reactie van de man: hij hakte het bord met de bijl van de boom. Zijn boosheid gaf de maker en zijn familie enige genoegdoening. De 'slachtoffers' van de neven daarentegen verwijderden de borden in alle stilte en deden er verder het zwijgen toe.

Hoe de reactie van het eerste 'slachtoffer' ook verschilde van die van zijn latere lotgenoten aan de Suderein, géén van hen heeft ooit repressailles tegen deze bordenmakende familie ondernomen. Konflikten tussen deze familie en hun buurtgenoten ontstonden er al evenmin. Zaken die drastisch zouden veranderen zodra de 'klub van vier' van zich deed spreken. Waaraan deze familie haar 'onschendbaarheid' ontleende, wordt duidelijk als we kijken naar de positie van deze familie in het dorp. Een positie die getekend is door de naoorlogse ontwikkelingen. Ontwikkelingen als de mechanisering van de landbouw, hetgeen een nivellering binnen de boerenstand tot gevolg had en tevens bijdroeg tot het ontstaan van het werkforensisme in het dorp. Het machtsvacuüm dat ontstond toen de grote boeren hun positie als werkgever verloren, werd opgevuld door een opbloeiende grote middenstand. Zij zijn de plaatselijke werkgevers geworden.

Deze bordenmakende familie heeft zich na de oorlog opgewerkt tot deze grote middenstand. Waren zij van oorsprong slechts koemelkers met nevenberoepen, na de oorlog hebben zij zich met succes gespecialiseerd. Hun bedrijven die aan de Suderein gevestigd waren, bloeiden. Met afgunst zullen buurtgenoten dit hebben gadegeslagen, want zij werden met hun kleine onrendabele boerenbedrijfjes in de armen van het saneringsfonds gedreven.

De onderlinge jaloezie en naijver verdeelde de buurtgenoten zó, dat zij niet gezamenlijk konden optreden tegen een familie die niet alleen in macht en rijkdom, maar ook in aantal domineerde. Eén lid van deze familie kocht namelijk voor zijn vele kinderen de boerderijtjes van bejaarde boeren op. In die tijd bewoonden zij dan ook tien van de dertig huizen aan de Suderein.

Door de machtspositie van hun familie konden de neven zo vrijelijk opereren en zagen buurtgenoten af van het nemen van sankties. Dat is waarschijnlijk ook de reden geweest dat zij zich tot hun buurtgenoten beperkten. In de luttele jaren dat de neven actief zijn geweest, hebben hun

akties de positie van hun familie in de buurt eerder versterkt dan verzwakt.

Toen het bordenmaken een jaar later werd overgenomen door de 'klub van vier' veranderde het gebruik van een familiebedrijf en een buurt-aangelegenheid in een zaak van vrienden en een aangelegenheid waarbij het hele dorp betrokken raakte. Deze vier vrienden woonden op één na in het 'centrum' van het dorp en waren niet de zoons van grote middenstanders, maar van kleine boeren en kleine middenstanders. Omdat zij niet tot invloedrijke families behoorden, hielden zij zich niet bezig met kwesties van persoonlijke genoegdoening, maar met zaken die algemeen werden afgekeurd.

De felle teksten van de 'klub van vier' lokten bij de gedupeerden heftige reacties uit. Deze dorpelingen hadden, in tegenstelling tot de buurtbewoners van de neven, wèl de beschikking over machtsmiddelen. Zij reageerden met economische sankties en bedreigingen, omdat deze bordenmakers of hun familie voor hun kostwinning nu juist van hen afhankelijk waren. Van een standsverschil tussen de families van deze bordenmakers en hun 'slachtoffers' was dan ook geen sprake.

De conflicten en spanningen die de daden van deze jongens opriepen, bereikten hun hoogtepunt toen duidelijk werd dat de bordenmakers hun eigen familieleden ontzagen. De meer of minder openlijk gevoerde strijd tussen de familie van de bordenmakers en hun aanhang enerzijds en degenen die zich gedupeerd voelden met hun sympathisanten anderzijds, verdeelde het dorp.

De banden binnen de dorpsgemeenschap waren niet alleen verzwakt omdat Tietjerk transformeerde van een agrarische gemeenschap in een forensengemeente, maar bovenal omdat in die tijd de schoolstrijd tussen de 'christelijken' en 'openbaren' weer oplaaide naar aanleiding van pogingen om te komen tot de oprichting van een gezamenlijke kleuterschool. De beslissende faktor in dit spanningsveld tussen de twee groepen dorpelingen, wordt de komst van buitenstaanders in het dorp, waarmee niet bedoeld zijn de bewoners van de villawijk die eind vijftiger jaren gebouwd werd, want hun geringe aantal en het feit dat zij zich niet of nauwelijks met dorpsaangelegenheden bemoeiden, maakte deze groep niet van doorslaggevende betekenis. De groep die dat wèl werd, waren de forensen die zich eind zestiger jaren massaal in de nieuwbouwwijk vestigden. Deze nieuwkomers wensten zich niet afzijdig te houden. Zij waren in tegenstelling tot de villawijkbewoners aangewezen op de diensten van het dorp: voor het onderwijs van hun kinderen, hun godsdienstig leven en hun ontspanning. Hun komst heeft dan ook wezenlijk iets veranderd in het dorp.

De oorspronkelijke dorpsgemeenschap werd opgezaald met een groep buitenstaanders die zich met hun zaken gingen bemoeien: in school-, kerk- en verenigingsbestuur. De konfrontatie met deze gemeen-

schappelijke 'vijand', maakte dat de oorspronkelijke dorpingen⁴¹ de gelederen gingen sluiten. Zij hadden nu ook één gemeenschappelijk belang: voorkomen dat zij door de nieuwkomers onder de voet gelopen zouden worden en op de bres staan voor wat zij zagen als 'het dorp'. 'Het dorp' als een gemeenschap van mensen die elkaar kent en groet en waarvan de leden zich inzetten voor deze gemeenschap, hetzij door wederzijdse hulp, hetzij door deelname in het plaatselijk verenigingsleven.

Uit deze tijd stamt het onderscheid dat de geïnterviewden maakten tussen Tietjerkers en niet-Tietjerkers: zij die zich wèl wat aan het dorp gelegen laten liggen en zij die dat niet doen. Dit gemeenschappelijk belang wordt nu eveneens gedeeld door een kleine groep nieuwkomers. Op grond daarvan hebben ook zij de status van Tietjerker verworven.

Tegen deze achtergrond moet de plotselinge verandering in de aard van de teksten in 1966 gezien worden: de direkte toon en scherpe manier van brengen veranderde in een lauwe toon en een matte weergave van zaken. Deze toon werd in de jaren die volgden steeds schertsender en daarmee verdwenen ook de boze reacties en is men zich vereerd gaan voelen. In dit gebruik van nieuwjaarsborden manifesteert zich de laatste jaren dan ook 'het dorp'.

De nieuwkomers die 'het dorp' links laten liggen en alleen maar oog hebben voor hun belangen, zijn de aanleiding geweest tot de meer recente conflicten in het dorp. Met de massale komst van buitenstaanders heeft de konflikthaard zich van binnen de gemeenschap verplaatst naar de rand: het raakvlak tussen Tietjerkers en niet-Tietjerkers.

Nadrukkelijk willen de bordenmakers nu ieder konflikt binnen de gemeenschap van Tietjerkers vermijden: 'Wij wilden aan iedereen denken, dochs⁴² niemand krenken'. Zelfs hun eigen wandaden verbloemen zij niet. Zij mogen dan een moraliserende vinger opsteken naar hen die zich buiten de zedelijke paden begeven, maar: 'Bent U toch geraakt, daarvoor zijn ze *niet* gemaakt'. Dat het desondanks een pijnlijke gewaarwording kan zijn te behoren tot deze symbolische gemeenschap van Tietjerkers, heb ik met de titel van dit artikel⁴³ willen aangeven: een kwestie van eer en schande.

⁴¹ Ik heb steeds de verzamelnaam 'oorspronkelijke dorpingen' gebruikt. De dorpingen zelf maken hierin echter een duidelijk onderscheid: een geboren Tietjerker, een niet-geboren Tietjerker en de 'bûtenlanners', zij die zich kort voor of na de oorlog in het oude dorp gevestigd hebben en niet uit Friesland afkomstig zijn.

⁴² Het woord 'dochs' is geen schrijffout, maar een friesisme.

⁴³ Om in het bestek van dit artikel te pretenderen, dat het hier om het enig mogelijke verband gaat, zou onjuist zijn. Een aantal relevante zaken, als de achtergronden en de familierelaties van de bordenmakers, zouden, voor een afgewogen oordeel in deze, nader uitgewerkt moeten worden.

Graag wil ik de heren J. Verrips en J.J. Voskuil bedanken voor hun geweldige steun en stimulans. Zij hebben de verschillende versies gekorrigeerd en van kommentaar voorzien. Daarvoor ben ik hen zeer erkentelijk! De hier naamloos gebleven dorpelingen dank ik voor hun informatie en vertrouwen. Met speciale dank aan degene die een eerdere versie van kanttekeningen heeft voorzien.

Diemen, 7 juni 1980.

Summary

Tietjerk is a small village in the Dutch province of Friesland. Around 1960 a new custom developed in this village: during Old Year's night placards are hung in the trees on which villagers are admonished or criticized in verse for their behaviour in the past year. These placards are made by young bachelors who act as the self-appointed conscience of the village.

Over the years this tradition changed in various aspects. Most outstanding is the changed attitude of the villagers towards the custom. Now they come to feel more and more honoured to be mentioned on one of the placards, instead of being terrified as in former days. The author (of this article) has tried to find an explanation for these developments by means of a number of interviews, arriving at two closely related conclusions.

The first is that the changed recruitment of the placard-makers, stemming from socially more vulnerable groups, brought conflicts into the open. In combination with a religious conflict on schools it threatened the cohesion of the community. The second conclusion is that after-war developments having turned the old agricultural village into a community dominated by commuters, confronted the original inhabitants with a large number of newcomers. Despite their recent conflicts they felt the need to close ranks. From that time on the texts on the placards lost their sharp tone and the villagers changed their attitude towards the custom and towards each other. The custom became a yearly demonstration of who belonged to 'the Community'; a community to which only few newcomers are admitted, mostly on account of their social activities.

Literaturopgave

- Brunt, L. *Siedeling op het platteland*; een antropologisch onderzoek naar de verhoudingen tussen autochtonen en nieuwkomers in Stroomkerken. Meppel: Boom, 1974.
- Goot, J. van der. *Skoallibben yn Tietjerk*. Boalsert: Osinga, 1978.
- Molen, S.J. van der, en P. Vogt. *Onze folklore*. Amsterdam: Elsevier, 1980.
- Nota *Nota ruimtelijke ordening*. Bergum: Gemeente Tietjerksteradeel, 1978.
- Spahr van der Hoek, J.J. *Samenleven in Friesland*; drie perioden uit de sociale geschiedenis. Drachten: Laverman, 1969.
- Spahr van der Hoek, J.J., en Y.N. Ypma. *Tietjerksteradeel*; bijdrage ta de sosiale skiednis fan de Wâlden. Leeuwarden: de Tille, 1978.
- Uitkomsten *Uitkomsten van de 13de algemene volkstelling: 1960*. Den Haag: CBS, 1963.
- Voorstudie *Voorstudie van de ruimtelijke ordening van de gemeente Tietjerksteradeel*. Leeuwarden: ETI Friesland, 1957.